НОВОРЕЧЈЕ

лајф коуч
ријалити
едукација
стајлинг
викенд
лавли
софтвер
дизајн
бот
флајер
менаџер
едукација
хакер
крекер
лајкер
флешка
травел
чекинг
дизајн
фер плеј
активист
мерчендајзер
трендсетер
трендсетерица
смеч
лузер
визажист
даунлоуд
чекирање
џампер
хипермаркет
бестселер
коучинг
краковати
блогер
ток шоу
лонгселер
тај брејк
банџи џамп
тур оператер
интерфејс
лајф стајл
лајк

ISSN 2683-4901 (Online)

НОВОРЕЧЈЕ

Научно-популарни неолошки часопис

Година I Број 1

„Алма“ — Пројекат Растко
Београд, 2019

Новоречје
Научно-популарни неолошки часопис

Година I, број 1

Место издања:
Београд

Издавачи:
„Алма“ — Пројекат Растко

Уредници:
Дејан Ајдачић, главни уредник
Ђорђе Оташевић
Слободан Новокмет
Јована Јовановић

Електронске адресе:
http://rastko.rs/filologija/novorecje/PDF свеске
www.alma.rs/novorecje

Аутор знака часописа – „Словосова Слова“
Наташа Матовић

САДРЖАЈ

НАЧЕЛА НОВОРЕЧЈА

Начела Новоречја 1–1

ЧЛАНЦИ

Јована Јовановић: *Нова употреба придева* хуман *у савременом српском језику* 5–8

Ђорђе Оташевић: *Семантичке дефиниције нових фемининума* 9–10

ГРАЂА

Ђорђе Оташевић: *Грађа за речник нових речи (1)* 13–25

ИЗ РАЗГОВОРА

Белешка о разговору 29–29
Ђорђе Оташевић: *Нове речи и лежећи полицајци* 30–30
Александар Милановић: *„Награда“ за најгори превод и најгору реч / Повратак речи* Прелест 31–31

ПОНОВНО ОБЈАВЉУЈЕМО

Рајна Драгићевић / Ранко Пејовић: *Фотобомбинг српског језика* 35–37
Слободан Новокмет: *Нове речи са суфиксом -ина и његовим варијантама у српском језику* 38–54
Слободан Новокмет: *Да ли лежећи полиајац спава или само лежи?* 55–58
Дејан Ајдачић: *Спортске компоненте у новим српским фразеологизмима* ..59–68
Ђорђе Оташевић: Нове речи и њихово бележење 69–73

НАЧЕЛА НОВОРЕЧЈА

НАЧЕЛА „НОВОРЕЧЈА“

Српски језик поседује неискоришћене могућности стварања нових, милозвучних и смислом богатих речи.

Радујемо се језички обдареним саговорницима који лепим речима богате српски језик чувају његов дух са жељом да га пренесу и будућим поколењима.

Ми смо отворени за нове појаве и речи, али нам није потребна свака гласовно неприкладна страна реч ако можемо да је заменимо неком лепшом речју.

Желели бисмо да наши људи буду осетљивији према речима које сви користимо.

Наш часопис ће објављивати нове и већ објављене текстове, па га називамо научно популарним. У рубрици „Поново објављујемо...“ уз дозволу аутора представљамо већ штампане текстове из часописа и новина. Ако број аутора буде растао, потрудићемо се да свеске нашег часописа садрже и тематски приређене блокове.

Желели бисмо да наши сународници брину о речима и покрећемо часопис *Новоречје*.

Крајем 2019. године.
Уредници

ЧЛАНЦИ

Јована Јовановић (Београд)

НОВА УПОТРЕБА ПРИДЕВА *ХУМАН* У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Захваљујући тековинама савремене цивилизације и културе, наш лексички систем се последњих деценија интензивно обогаћује новим речима. Модернизацију свакодневног живота неизбежно прати појава нових речи и израза којима се у језику морају именовати нови појмови. Невоља је, међутим, у томе што су друштвено-културне промене све интензивније, а то је махом последица интензивног индустријског напретка у областима информатике, технике и телекомуникација. Другим речима – наша потреба да говоримо о неком новом појму или појави из ових области по правилу се јавља много пре него што језички стручњаци за њих понуде ваљане називе. У нарочито проблематичним језичким ситуацијама налазе се они чија природа посла захтева да о иновацијама у информационој технологији каткад понешто и напишу, будући да одговарајућа правописна решења обично касне додатних неколико година за већ окаснелим лексичким решењима. Такве околности обично нагнају језик и његове говорнике да за новонастали појам или појаву изнедре неопходно име. Пошто се српски језик, сведоци смо, поприлично улењио када се ради о творби *нових речи*, најчешће се богаћење лексичког фонда заправо своди на преузимање речи из страног језика. Каткада су нове позајмљенице са лингвистичког становишта сасвим добре, јер се својом формом уклапају у фонетска, морфолошка и творбена правила српског језика. Тада ни говорници ни лингвисти-нормативисти не наилазе на велике проблеме – нова реч се временом одомаћује и постаје део нашег лексичког фонда.

Некада се пак нове речи структурно уопште не уклапају у наш лексички систем, али опстају у њему из простог разлога што задовољавају једини неопходан критеријум – функционални критеријум. Очекивали бисмо самим тим да су позајмљенице са номинативном функцијом у језику увек добре и добродошле, јер се њима именују нови појмови у одређеној области, неопходни у комуникацији стручњака, али и обичних људи. У пракси, међутим, ствари нису баш тако једноставне, па ни све новоодома-

ћене речи у српском језику нису подједнако добре. Хајде да видимо о којим се речима ради...

Ево једног примера. Министарство здравља је пре неколико година, у оквиру Института за неонатологију, организовало прву српску „банку хуманог млека“, чији је задатак да обезбеди донирано млеко новорођеним бебама којима мајчино млеко није доступно. Пажњу нам је привукла необична синтагма *хумано млеко* – вероватно најновији пример у низу сличних лексичких спојева, као што су *хумана медицина*, *хумана генетика*, *хумани геном*. Као што видимо – придев *хуман* веома је распрострањен у медицинској терминологији, при чему се доследно појављује у значењу *људски*, односно *онај који је у вези са човеком*. Примера ради, синтагма *хумана генетика* одомаћила се у српском језику као назив за једну научну дисциплину, област биологије, који се бави проучавањем и променљивости човекових особина. Термин *хумани геном* употребљава се у значењу *људски геном*, док се *хуманим млеком* у медицини очигледно назива *мајчино млеко*. Јасно је да је и овде постојала потреба да се на нивоу језика истакне како је реч о *млеку жене*, а не о, рецимо, *млеку краве*.

С друге стране, познато је да се придевски облик *хуман* у српском језику неретко налази и у синтагмама типа *хуман човек*, *хумана жена*, у оквиру којих има значење *племенит*. *Једнотомни речник српског језика* Матице српске из 2007. године открива нам да придев *хуман* води порекло из латинског језика и дефинише га на следећи начин: *којега одликује човекољубље, брига о другим људима, спремност да се помогне ономе ко је у невољи, човечан, племенит, човекољубив, благородан*; нпр. *хуман човек*. *Хуман* је, затим, каже Матичин једнотомник, и онај *у коме се испољавају, - показују* наведене *особине*, тј. онај који је *својствен таквим људима* – нпр. *хуман поступак*, *хуман гест*. Из поменуте дефиниције закључујемо да синтагма *хуман поступак* може означавати само *племенит, благородан поступак*, никако *људски поступак*. Поставља се питање како онда у - конструкцијама типа *хумана генетика* исти облик има значење *она која се односи на људску врсту*, а одговор на ово питање пронаћи ћемо у *Великом речнику страних речи и израза* Ивана Клајна и Милана Шипке. Српски облик *хуман* потиче од латинског *humanus* и у савременом језику може имати неколико значења: 1. *који припада људској врсти, који се односи на људску врсту*; 2. *који је прожет човекољубљем, бригом о људима, човечан, племенит*; 3. *добротворан*.

Дакле – облик *хуман* у значењу *племенит* и *хуман* у значењу *људски, онај који се тиче људи* заправо имају корене у истом латинском придеву. Занимљиво је, међутим, да су у српски језик они дошли одвојеним путевима и у различито време, те се уврежило мишљење да се облик *хуман* не

може употребљавати у значењу *људски*. Поменути придев у значењу *племенит, човекољубив* постоји у нашем језику прилично дуго и може се сматрати романизмом, док се значење *људски*, тј. *онај који се односи на људе* - развило много касније, када су, посредством енглеског језика, у медицинску терминологију ушле синтагме типа *хумана медицина, хумани геном, хумана генетика, хумани вирус* и најзад, тек недавно, *хумано млеко*. Језичким стручњацима запало је за око и то да у енглеском језику за поменута два значења постоје у ствари два различита придевска облика – *human*, у значењу *људски, онај који се односи на људе, који је у вези са људима* и *humane*, у значењу *човечан, племенит*. Обе форме у енглеском језику заиста потичу од латинског придева *humanus*, док српско *хуман* у значењу *људски* потиче заправо од енглеског *humane*.

Поједини лингвисти сматрају да облик *хуман* не треба користити у значењу *људски*, да је реч о лошем утицају енглеске терминологије, те да би оваква употреба могла довести до забуне и нејасноћа у значењу. Употреба термина *хумана медицина* у српском језику наизглед уистину није неопходна, будући да *медицина* подразумева искључиво вештину лечења људи. Бригом о здрављу животиња и њиховим лечењем бави се друга научна дисциплина, за коју у српском језику постоји посебан назив – *ветерина*. Проблематичан је, донекле, и лексички спој *хумано млеко*, који се однедавно употребљава у домаћој медицинској терминологији, јер у српском језику већ постоји синтагма *мајчино млеко*, којом се диференцира млеко *жене* у односу на *животињско млеко*. Мајчино млеко увек се користи да означи млеко жене која доји новорођенче.

Поставља се питање да ли је придев *хуман* у значењу *људски, онај који се тиче људи* уопште био неопходан српском лексичком систему, те да ли испуњава основни, функционални критеријум због кога би требало да се задржи у нашем језику и буде забележен у нормативним речницима.

Да бисмо решили дилему јесу ли језички стручњаци оправдано устали против нове употребе придева *хуман*, узмимо, на пример, најмлађу од наведених синтагми – *хумано млеко*, која означава мајчино млеко, тј. млеко жене која доји. У многим контекстима и језичким варијететима – н-пр. у разговорном језику или у језику књижевности – било би заиста потпуно неоправдано употребити спој *хумано млеко* уместо *мајчино млеко*. С друге стране, у медицинском жаргону и појединим научним контекстима има смисла говорити о *хуманом млеку*, из простог разлога што је синтагма *мајчино млеко* резервисана за неформалну комуникацију, немаркирана је и углавном се односи на млеко којим мајка доји сопствено дете. Захваљујући друштвено-културном напретку и модернизацији медицине, могуће је обезбедити донирано млеко новорођеним бебама којима мајчино млеко није доступно. Можемо само претпоставити да ће у

ери фармацеутске индустрије донирано млеко врло брзо почети да се прерађује или користи у производњи лекова и других производа који се могу користити у медицинске сврхе. У таквим околностима било би необично говорити о мајчином млеку, будући да се њиме имплицира однос између новорођеног детета и мајке која га доји.

Овај пример требало би да нам покаже како је често веома проблематично тврдити да је неки израз у језику непотребан и непожељан. Свака људска култура и сваки људски колектив обично стварају себи онакво средство за споразумевање какво им је потребно и, сагласно томе, мењају га, усклађујући га са новонасталим, промењеним потребама.

Има, међутим, ситуација када су интервенције у погледу номинације одређених појмова – у најмању руку неоправдане. Наиме, поменули смо да је у српском језику проблематична употреба термина *хумана медицина* – сама *медицина* већ подразумева вештину лечења људи, док се здрављем и лечењем животиња бави друга научна дисциплина, за коју постоји посебан назив – *ветерина*. Поставља се онда питање откуда потреба да се уз реч *медицина* употреби квалификатор у значењу *она која се тиче људи, која је у вези са људима*, а да бисмо на њега могли одговорити морамо се вратити у давну 1936. годину, када је у Београду основан први Ветеринарски факултет. Ова научна институција изнедрила је временом многе стручњаке, докторе наука, неколико чланова Српске академије наука и уметности, а 1981. чак је одликована *Орденом заслуге за народ са златном звездом*. Међутим, не тако давне 1998. године некоме се учинило да назив *Ветеринарски факултет* можда ипак није довољно академски или не звучи озбиљно за једну научну институцију... Можда је некога придев - ветеринарски асоцирао на животиње, а не на лечење, тек те 1998. године поменута институција названа је *Факултетом ветеринарске медицине* – - хм... као да је неко желео да каже: Ето, нек' се зна да смо и ми лекари!

Ако у светлу новонастале *ветеринарске медицине* поставимо питање је ли оправдана употреба термина *хумана медицина*, закључимо да можда ипак и јесте, али увек у медицинском жаргону и то у контекстима у којима је неопходно диференциарати медицину од ветерине. *Хуманој медицини*, као ни *хуманом млеку* није место у разговорном или новинском језику, док је термин *ветеринарска медицина* уопште неоправдан са аспекта лексичког значења. Ипак, термин *ветеринарска медицина* неће запарати уши просечног слушаоца, јер су наше уши навикле да у јавном језику - и језику медија чују све и свашта. Најчешће су у питању бесмислене и неразумљиве конструкције новинара или политичара, али преоденуте у рухо које одаје утисак интелектуалности, стручности и језичке компетенције.

Ђорђе Оташевић (Београд)

СЕМАНТИЧКЕ ДЕФИНИЦИЈЕ НОВИХ ФЕМИНИНУМА

У српској и словенској лингвистици више пута је расправљано о томе да ли су именице којима се означавају занимања која обављају жене, те звања и титуле које жене имају („феминимуми“, „феминативи“) секундарни номинати, односно да ли су изведене од својих моционих парњака мушког рода или не. Од одговора на ово питање вероватно је зависило на који ће начин феминимуми бити семантички идентификовани у описним речницима српско(хрватско)г и других словенских језика.

Семантичке дефиниције феминимума најчешће су се ослањале на семантичке дефиниције њихових моционих парњака.

> **ỳредница** ж *женска особа уредник*; **ỳчитељица** и **учитѐљица** ж *жена учитељ*. (ц. *Речник српскохрватскога књижевног језика* : Књига шеста, Нови Сад: Матица српска, 1976)

> **архитектица** ж *жена архитект;* **водитељица** ж *жена водитељ*; **панкерка** ж *девојка панкер*. (ц. Иван Клајн, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска)

Понегде су феминимуми навођени у оквиру речничког чланка без семантичке дефиниције, као део творбеног гнезда, уз упућивање на именицу мушког рода.

> **kopljaš** *m* (G kopljaša) *sport* atletičar bacač koplja; **kopljašica** *ž* v. kopljaš. (ц. *Hrvatski enciklopedijski rječnik : K-Ln*, Zagreb: EPH – Novi Liber, 2004).

Ексцерпирајући најновије неологизме, који су се у српском језику појавили у трећем миленијуму, приметили смо да се у највећем броју случајева оба моциона парњака појављују истовремено. Ово је посебно упадљиво код речи које су чешће у језику младих. Сматрамо да се семантичка идентификација ових феминимума не може ослањати на именицу мушког рода. Због тога се у „Грађи за речник нових речи“, која се објављује у *Но-*

воречју, фемининуми семантички дефинишу без упућивања на моциони парњак.

бе̑јзџамперка ж.р. *особа женског рода која се бави бејзџампом, екстремним спортом који се састоји од скокова с падобраном с високих зиданих грађевина, мостова, антена и литица.*

би̏нџерка ж.р. *особа женског рода која (опсесивно) гледа више епизода телевизијских серија у низу.*

ве́јперка ж.р. *особа женског рода која користи, пуши вејп.*

У семантичкој дефиницији придева и прилога јављају се оба парњака.

би̏нџерскӣ, -ā, -ō *који, -а, -е се односи на бинџовање/бинџвочинг, бинџере и бинџерке (бинџерице).*

би̏нџерски прил. *на начин карактеристичан за бинџере и бинџерке (бинџерице).*

ве́јперскӣ, -ā, -ō *који, -а, -е се односи на вејпере и вејперке.*

Ово не значи да сматрамо да су семантичке дефиниције фемининума, као и одговарајућих придева и прилога, у постојећим описним речницима погрешне. Дескриптивни речници одражавају време у коме су настали или настајали. На пример, рад на монументалном Речнику САНУ, далеко најзначајнијем делу српске лексикографије, започет је крајем 19. века, а највећи прилив грађе, како наводи Ирена Грицкат, био је 1918. године. Неологизми из „Грађе за речник нових речи“, објављени у овом броју *Новоречја*, ексцерпирани су у првој половини 2019. године.

ГРАЂА

Ђорђе Оташевић (Београд)

ГРАЂА ЗА РЕЧНИК НОВИХ РЕЧИ (1)

Грађа за речник нових речи доноси неологизме који су се у српском језику појавили у последњих двадесетак година. Овде обрађени неологизми нису забележени у речнику „Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama“ Вере Васић, Тврткa Прћића и Вере Нејгебауер (Нови Сад: Змај, 2001), „Великом речнику страних речи и израза“ Ивана Клајна и Милана Шипке (Нови Сад: Прометеј, 2006) и „Речнику српскога језика“ (Нови Сад: Матица Српска, 2007).

Речнички чланак садржи највише девет целина: 1) семантичка дефиниција, 2) илустративни примери (цитати), 3) порекло одредничке речи или синтагме (етимологија), 4) фонетске и морфолошке варијанте одредничке речи или синтагме, 5) синоними одредничке речи или синтагме, 6) речи и вишечлани изрази који су с одредничком речју творбено повезани (истокорене речи), 7) вишечлани изрази који у себи садрже одредничку реч, 8) семантичка област којој одредничка реч или синтагма припадају, 9) лингвистичке напомене.

Семантичке дефиниције су лексикографске а не енциклопедијске и садрже само ону количину енциклопедијских информација која је неопходна за успешну семантичку идентификацију одредничке речи или синтагме. За свако значење наводи се од три до шест илустративних примера (цитата). Они су понекад знатно дужи него што је у дескриптивној лексикографији уобичајено. У тим случајевима њихов задатак је да пруже додатне енциклопедијске податке. За текстове са интернета због уштеде простора нису навођене адресе јер је уз помоћ било којег претраживача могуће лако утврдити о којем се сајту ради.

Семантички неологизми су означени звездицом (*). Коса црта (/) показује да је у оригиналном тексту реченица после ње прва реченица у следећем пасусу (најчешће се среће након новинских наслова). Три тачке између угластих заграда ([...]) означавају да је део оригиналног текста изостављен.

Аутор Грађе и уредништво *Новоречја* ће бити захвални свим читаоцима који нам укажу на рогобатне неологизме страног порекла који се још

нису одомаћили у српском језику и пошаљу предлоге за речи домаћег порекла којима се они евентуално могу заменити (за одомаћене речи страног порекла, колико год да су незграпне и неуклопљене, највероватније је сувише касно). Такве предлоге ћемо наводити у деветој целини речничког чланка.

СКРАЋЕНИЦЕ:

ж.р. — именица женског рода
енгл. — енглески језик
мн. — множина
м.р. — именица мушког рода
непром. — непромењива реч
нераспр. — нераспрострањено
несврш. — глагол несвршеног вида
прид. — придев
прил. — прилог
сврш. — глагол свршеног вида
с.р. — именица средњег рода

àлтимет-фрѝзбӣ, -ӣја м.р.

U дефиниција *колективни спорт који се игра фризбијем, пластичним летећим диском.*

V цитати Готово да не постоји спорт који се у Београду не практикује, само је питање са колико година може да се почне са тренинзима и да ли постоји група жељеног узраста. [...] У престоници тако постоји и флорбол, алтимет фризби, скајбол, сквош, стуминтон, бадмингтон, лакрос, рагби, бејзбол, куглање. (ВН); Такође, bavi se altimet frizbijem (ultimate frisbee), sasvim novim, takmičarskim sportom kod nas. Cilj igre je osvojiti poen dodavanjem frizbija (И); Poglavlja: Olimpijske igre, Fudbal, Šah, Umetničko klizanje, Košarka, Aikido, Vaterpolo, Mačevanje, Streljaštvo, Skijanje na snegu, Altimet frizbi, Odbojka (И); Ultimate frisbee (altimet ili ultimejt frizbi) je nastao krajem 60-tih godina u Sjedinjenim američkim državama (И).

W порекло енгл. ultimate frisbee.

X варијанте **àлтимет**, -а м.р. — Дух игре: Алтимет на прво место ставља спортски дух и фер плеј. Такмичарско играње се охрабрује али никада по цену поштовања међу играчима (И); Он је тренирао алтимет док је студирао и живео у Сијетлу (И); Novi Sad (preciznije : Petrovaradin)... okupljanje igrača altimeta iz Srbije i Republike Srpske (И). // **ỳлтимат** м.р. — Upravo je takav momenat iskusio Džered Kes, jedan

od ljudi koji su leta 1967. godine izmislili sport o kome danas pišemo, a koji se jednostavno naziva ultimat (mada se često na to dodaje i frizbi, da bi bilo jasno o čemu se radi) [...] Krajem sedamdesetih godina oformljena Asocijacija igrača ultimata, koja je počela da organizuje regionalne turnire i da kruniše šampione. Početkom osamdesetih ultimativni frizbi je preplivao okean, osnivanjem Evropske federacije letećeg diska. 1983. godine organizovano je svetsko prvenstvo u švedskom Geteborgu (Телеграф). // **ӯлтиматӣвнӣ фрӣзбӣ**, -ӣја м.р. — Krajem sedamdesetih godina oformljena Asocijacija igrača ultimata, koja je počela da organizuje regionalne turnire i da kruniše šampione. Početkom osamdesetih ultimativni frizbi je preplivao okean, osnivanjem Evropske federacije letećeg diska. 1983. godine organizovano je svetsko prvenstvo u švedskom Geteborgu (Телеграф); Ultimativni Frizbi (Ultimate Frisbee). [...] Ultimativni frizbi je takmičarski timski sport bez fizičkog kontakta koji se igra sa frizbijem (И); Jedan od sportova čija popularnost naglo raste – ultimativni frizbi stigao je u Crnu Goru i širi se u crnogorskim školama (И); Članovi američke organizacije „10 Million Discs“ posjetili su školu „Braća Ribar“ u cilju predstavljanja sporta „Ultimativni frizbi“ nastavnicima (И); Ako vam nije dovoljno uzbudljivo da se sa frizbijem dobacujete sa prijateljima, isprobajte ultimativni frizbi. To je sport koji igraju milioni ljudi širom sveta, a pravila su jednostavna, dva tima na travnatom terenu pokušavaju da dobace frizbi iza gol linije (И). // **ӯлтимӣјт-фрӣзбӣ** и **ӯлтимӣјт-фрӣзбӣ**, -ӣја м.р. — Ultimejt frizbi (ultimate frisbee) je sport kojim mogu da se bave svi, bez obzira na pol i na predznanje (И); Bili smo vredni i malo smo istraživali našu sportsku scenu i došli do, za sad, nekonvencijalnog sporta Ultimejt frizbi. Svi mi volimo nešto novo (И); Ultimejt frizbi je sport u kojem je cilj dodati svojem saigraču frizbi u protivničkoj end-zoni isto kao što igrači američkog fudbala rade s loptom (И); Ultimate frisbee (altimet ili ultimejt frizbi) je nastao krajem 60-tih godina u Sjedinjenim američkim državama (И). // **ӯлтимет-фрӣзбӣ** и **ӯлтимет-фрӣзбӣ**, -ӣја м.р. — Dobija naziv “razbi” kao domaća adaptacija ultimet frizbija (И);

Z истокорене речи **ӀАлтимет-фрӣзбӣ** прид. непром. *који, -а, -е се односи на алтимет-фризби.* — Ми смо први алтимет фризби тим у Републици Српској и БиХ (И). // **ӯлтимӣјт-фрӣзбӣ** и **ӯлтимӣјт-фрӣзбӣ** прид. непром. *који, -а, -е се односи на ултимејт-фризби.* — Ultimejt frizbi (ultimate frisbee) je sport kojim mogu da se bave svi, bez obzira na pol i na predznanje. Kako kažu momci iz ultimejt frizbi kluba „Neradnički“ [...] dovoljno je da ste bar jednom u životu bacili frizbi i već ste potkovani da im se pridružite (И); Ultimejt frizbi klub “Neradnički” od danas postaju

drugi registrovani klub u Srbiji (И); Zvanični sajt Ultimejt frizbi kluba Neradnički (И).

| област спорт, колективни/тимски спортови

} напомене Пошто је *фризби* заштићено име за летеће пластичне дискове једне од америчких фирми, користи се и термини *алтимет* и *ултимат*. Изворно писање (*ultimate frisbee*) није стандардно. Може се евентуално навести у загради након првог помињања. Уз ову реч се често наводи шта значи, што показује да је њено значење многим изворним говорницима непознато.

бинџвȍчинг м.р.

u дефиниција *(опсесивно) гледање више епизода неке од телевизијских серија у низу.*

v цитати Од накадашњег породичног окупљања и праћења ТВ серија, данас све чешће једна особа у свом интимном простору гледа по неколико епизода у једном дану. Овај феномен маратонског гледања серија назван је „binge-watching“ (бинџ вочинг). „Он је симптом савременог друштва у коме смо ми гледаоци, као медијски потрошачи, вечно гладни. Стално нам недостаје још садржаја“, објашњава Ана Мартиноли (И); Prema nalazima tih istraživanja, binge-watching i depresija su povezani. Naučnicima i dalje nije jasno da li binge-watching izaziva depresiju ili je obrnuto (И); „Binge watching“ je novi sindrom. Koliko puta vam se desilo da primetite da je svanulo, a vi ste ispred televizora zakucani od 22h prethodne večeri jer ste gledali celu sezonu neke serije? ... Na Internetu se u tekstovima o bindžovanju uglavnom nalaze dve kategorije: „Pogledajte listu 25 serija koje treba da bindžujete“ i manje privlačna – „Bindžovanje vodi ka usamljenosti i depresiji“ (alternativa je gojenje) (Информер).

w порекло енгл. binge-watching.

y синоними **бȉнџовāње** с.р. — Подаци су објављени после вишемесечног проучавања како су претплатници широм света преузимали сто серија и којим темпом су их гледали. Истраживање је показало да је „бинџовање” ипак широк појам и да постоје нијансе. Скала „гутања” епизода баждарена је од густирања до прождирања. Обично се у даху гледају трилери попут „Чисте хемије” и „Убиства”, док се за политичке приче као што су „Кућа од карата” или „Домовина” одваја више времена [...] Када је почео да производи садржај 2013. („Кућа од карата”) „Нетфликс” је одлучио да изручи све епизоде одједном, што је ра-

није радио са старим сезонама са кабловских мрежа. То је, кажу зависници од серија, као да их је ставио пред богат шведски сто, без упозорења о препорученим порцијама. Од тада „Нетфликс” прати феномен бинџовања, а такође у свакој сезони серије идентификује епизоду која је за 70 одсто гледалаца тачка без повратка, удица коју ће прогутати и одгледати целу сезону. У првој сезони „Куће од карата”, на пример, то је била трећа епизода. (Политика); Fenomen bindžovanja popularan je i van granica naše planete. Astronauti u svemiru redovno bindžuju tv serije poput Igre Prestola (И); Американци су бинџовање „званично” открили касније, када су преко „Ајтјунса” или „Нетфликса” почели да купују епизоде после емитовања, када крећу и прва истраживања која сежу чак и до анатомских објашњења каква лучења у мозгу изазива гледање неколико епизода у низу. То је на крају резултирало и продуцентским потезима да се серије у неколико дана постављају за стриминг и практично осмишљавају за бинџовање у старту – каже Војнов [...] Ако бих упоредио са пићем, гледање у ритму емитовања је као пиће у фином кафеу, а бинџовање је као пиво испред драгстора – каже Војнов и додаје да се труди да као човек из струке прати серије у ритму емитовања како би препознао специфичности праћења садржаја у ритму који су аутори изворно осмислили. Редовним пратиоцима се међутим може десити да се серије укину на самом почетку због слабе гледаности, што је још један аргумент заступника бинџовања: да не троше време на серије које неће заживети. Станко Црнобрња, редитељ и продуцент, верује да гледалац не губи ништа, јер се ради о једноставном и комфорном начину да се ужива у нечему што се воли. Каже да би гледање „у цугу” одавно било популарно да су технологија и продуцентске куће то омогућавали (Политика); Kako pokazuje Netflixovo istraživanje, ljudi bindžovanjem smatraju gledanje između dve i šest epizoda za redom. Ipak autor sajta kakavfilm.com Goran Mirković kaže da su česte situacije da ljubitelji serija sezone gledaju u jednom dahu, te da i sebe smatra pravim bingewatcherom (И).

Z истокорене речи **бинцвòчер** м.р. *особа/особа мушког рода која (опсесивно) гледа више епизода неке од телевизијских серија у низу.* — Ima ljudi koji sačekaju da se završi čitava sezona neke serije, ili možda i cela serija pa odvoje vikend, ili celu nedelju i pogledaju sve u jednom cugu. Ti ljudi se zovu „bindž vočeri“. Oni se fokusiraju na kontinuirano gledanje (И); Kako pokazuje Netflixovo istraživanje, ljudi bindžovanjem smatraju gledanje između dve i šest epizoda za redom. Ipak autor sajta kakavfilm.com Goran Mirković kaže da su česte situacije da ljubitelji serija sezone gledaju u jednom dahu, te da i sebe smatra pravim bingewatcherom (И). // **бѝнцер** м.р. *особа/особа мушког рода која (опсесивно) гледа*

више епизода неке од телевизијских серија у низу. — U današnje vreme kada hordama bindžera čekanje od nedelju dana za nastavak TV serije predstavlja nepremostiv problem (И); (И); Ako možete da odgledate za kompjuterom celu sezonu neke serije, a da ne trepnete, vi ste gotovo sigurno tzv. „bindžer“, samo da to niste ni znali (Информер). // **бѝнџерица** ж.р. *особа женског рода која (опсесивно) гледа више епизода неке од телевизијских серија у низу*. — Nisam znala da sam ponekad bindžerka ili bindžerica, oni koji prate neke serije znaju te izraze (И). // **бѝнџерка** ж.р. *особа женског рода која (опсесивно) гледа више епизода неке од телевизијских серија у низу*. — Strastvena sam obožavateljka našeg psa, i putnica, i bindžerka, i sanjarka (И); Nisam znala da sam ponekad bindžerka ili bindžerica, oni koji prate neke serije znaju te izraze (И). // **бѝнџерскӣ**, -ā, -ō *који, -а, -е се односи на бинџовање/бинџвочинг, бинџере и бинџерице*. — Počeo sam da ga pratim kad je krenuo da izlazi, ali zbog svoje bindžerske prirode, zaboravio sam na K6BD posle 4-5 izdanja (И); Starz je najavio da će isti bindžerski tretman imati i nova mini-serija Flesh and Bone (И). // **бѝнџерски** прил. *на начин карактеристичан за бинџере и бинџерке*. — Seriju sam iskusno bindžerski progutala za tri dana. Jedna sezona ima dvanaest epizoda (И). // **бѝнџовати**, -ујēм несврш. *(опсесивно) гледати више епизода неке од телевизијских серија у низу*. — Амерички сервис „Нетфликс” објавио је ових дана шта је то што гледаоци заиста „бинџују”, како се у сленгу зове ова појава по енглеској речи за преждеравање. „Нетфликс” је саопштио да гледаоци који одлуче да гледају целу сезону одједном обично то заврше за недељу дана, гледајући просечно по два сата дневно (Политика); Сценариста и филмски критичар Димитрије Војнов признаје да је „бинџовао” серије у време када тај појам није постојао, из једноставног разлога што је наш програм каснио у односу на страно емитовање и што је било могуће набавити пиратске верзије целе серије (Политика); Американци предњаче у овој новој „болести савременог друштва“, са скоро 70 посто људи који стално „бинџују“, са просеком од по пет епизода одједном, како пише у резултатима једног истраживања (ВН); Ako si početnik ili planiraš da kreneš da učiš japanski, evo 5 predloga za japanske serije na Netfliksu koje je vredno bindžovati (И); Pogledajte trejler za novu horor seriju koju ćete bindžovati (И).

| област телевизија, психички поремећаји.

} напомене Предност треба дати именици *бинџовање* јер је због домаћег суфикса уклопљенија у систем српског језика. Правописне варијанте *бинџ вочинг* и *бинџ-вочинг* нису стандардне јер елементи „бинџ“ и „вочинг“ у српском језику нису речи. Изворно писање (*binge-*

watching) није стандардно. Може се евентуално навести у загради након првог помињања. Уз ову реч се често наводи шта значи, што показује да је њено значење многим изворним говорницима непознато. Реч *binge-watching* је 2013. године била изабрана за реч године у избору уредништва Колинсовог речника енглеског језика (Collins English Dictionary).

бодишéјминг м.р.

U дефиниција *облик дискриминације људи, најчешће жена, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог.*

V цитати Dok je ova potonja korak unapred u predstavljanju krupnijih ljudi, i bavi se pitanjima kao što su bodi šejming i hiperseksualizacija, premisa ove prve je fokusirana na debelu tinejdžerku koja smrša i želi da se osveti svima koji su se ogrešili o nju (И); Je l' ti to želiš bodi pozitiviti za sebe, a bodi šejming za ljude koji su zategnuti??????? Je l' u tom grmu leži zec? Mnogo jasnije je sve (И); Žene pričaju o najgorem bodi-šejmingu koji su iskusile! (И); Čin simboličkog IZVINJENJA u kojem se jedna muška grupacija - muški članovi AbB-a u ime muškog roda simbolički izvinjavaju ženskom rodu za sveopšte i dugotrajno ruženje i sramoćenje ženskog tela (bodi-šejming ili bodi-šejmovanje) od strane muškaraca i patrijahalne kulture uopšte (И).

W порекло енгл. body shaming.

X варијанте **бодишѐјмовāње** с.р. — Bodi-šejmovanje su sve one radnje i pojave u kojima društvo i patrijarhalne društvene norme - a naročito sami muškarci i dominantna patrijarhalna kultura - ženama oduzimaju njihovo dostojanstvo i integritet i govori i ubeđuje, eksplicitno ili implicitno, da su njihova tela na ovaj ili onaj način prljava, ružna, predebela, pretanka, da imaju premale ili prevelike grudi, prevelike ili premale zadnjice, krive ili kratke noge, da nemaju ženstven struk, hod... [...] / Čin simboličkog IZVINJENJA u kojem se jedna muška grupacija - muški članovi AbB-a u ime muškog roda simbolički izvinjavaju ženskom rodu za sveopšte i dugotrajno ruženje i sramoćenje ženskog tela (bodi-šejming ili bodi-šejmovanje) od strane muškaraca i patrijahalne kulture uopšte. / Čin simboličkog izražavanja SAOSEĆANJA i empatije sa ženskim bolom koji je nastao zbog bodi-šejmovanja (И); Transponovanjem u sadašnje vreme i savremeni kontekst, AbB žele da činom ritualnog pranja ženskih nogu, s jedne strane, ponude ženama svoje izvinjenje za dosadašnje milenijumsko muško bodi-

šejmovanje, te iskažu svoju naklonost i poštovanje prema njihovom dostojanstvu, a s druge, da demonstrativno, dakle javno, uvežbavaju uskromnjavanje svog muškog ega (И); Kako objašnjavaju reč je o simboličkoj radnji čiji je cilj da se speru prljavština, talog i bol muškog bodi-šejmovanja (Курир).

z истокорене речи **бодишéјмер** м.р. *особа/особа мушког рода која дискриминише друге људе, најчешће жене, због њиховог физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог.* — Bodi šejmeri i osobe koje se rugaju nečijem izgledu hoće da ruše vlast. Kandidat opozicije će sigurno biti neki maneken, Boris možda? (И). // **бодишѐјмовати**, -мујēм сврш. и несврш. *дискриминисати неку особу, најчешће жену, због њеног физичког изгледа који није у складу с актуелним схватањима лепог.*

| област дискриминација.

} напомене Краткосилазни акценат на трећем слогу (*бодишѐјмовāње* и *бодишѐјмовати*) чешћи је у говору иако се тиме крши још увек важећа акценатска норма (силазни акценат је ван првог слога). Предност треба дати именици *бодишејмовање* јер је због домаћег суфикса уклопљенија у систем српског језика. Правописне варијанте *боди-шејминг* и *боди шејминг* нису стандардне јер елементи „боди“ (у значењу: тело) и „вочинг“ у српском језику нису речи. Изворно писање (body shaming, body-shaming) није стандардно.

вêјп м.р.

u дефиниција **а.** *електронски уређај у облику цигарете, који производи пару и служи за пушење.* **б.** *коришћење овог уређаја.*

v цитати **а.** Вејп је, заправо, електронски генератор паре, по изгледу и механизму деловања који подсећа на инхалатор (И); Ljudi koji ne znaju ništa o vejpingu vide ove priče u vestima, ili na društvenim mrežama, i misle da je to uobičajeno. Oni ne razumeju da mnogo, mnogo miliona ljudi koristi vejp uredjaje, a broj puta kada vejp eksplodira je malen u poređenju sa onima koji to ne čine (И); Стигао ми је пре неки дан и ово ми је први озбиљнији вејп (И); Вејп и наргиле - два модерна правца у сфери пушења. Две културе које имају толико заједничког, толико различитости (И); Где у Србији, по могућности Београду, има да се купи вејп до 100 w, може и јачи (И); Nije sve u veličini. Ovaj diskretan vejp pomera granice kada je u pitanju snaga u malom pakovanju, staje u najmanji džep (И). **б.** Niko nije napisao da je vejp jedini razlog za povlačenje

desni, nego možda jedan od uzroka koji treba proveriti (И); Postoji i par članova sa foruma koji su na kraju ostavili i vejp (И).

W порекло енгл. vape < vapour : пара

X варијанте **б. ве́јпинг** м.р. — Problem sa perspektivom je da vejping nije najpopularnija aktivnost među nevejperima, nepušačima - tako da je to laka meta za medije i popularna stvar za širenje na društvenim mrežama. Na kraju, priče dovode do osude vejpinga od strane oportunističkih političara (И); Ljudi koji ne znaju ništa o vejpingu vide ove priče u vestima, ili na društvenim mrežama, i misle da je to uobičajeno. Oni ne razumeju da mnogo, mnogo miliona ljudi koristi vejp uređaje, a broj puta kada vejp eksplodira je malen u poređenju sa onima koji to ne čine (И); Према посљедњим истраживањима, амерички тинејџери не користе е-цигарете за остављање пушења, већ оне представљају њихову нову навику. Центар за контролу и превенцију болести објавио је да је 263.000 америчких средњошколаца који никада нису запалили цигарету у 2013. години пробало е-цигарете. “То је троструко већи број у односу на 2011. годину, а такозвани 'вејпинг' представља улазницу за никотинску зависност”, наведено је у истраживању (И); Sve više je dokaza da je vejping daleko manje opasan od pušenja. Ove godine u Velikoj Britaniji, koja ima isti procenat pušača kao SAD, grupa lekara je izjavila da je vejping devedeset pet odsto manje škodljiv od cigareta. Britanski zdravstveni rukovodioci podstiču pušače da pređu na vejping (Недељник); Вејпинг: штета и користи за људско тело (И). // **вѐјповāње** с.р. — Vejpovanje je predstavljeno javnosti kao način da pušiš na mestima gde to nije dozvoljeno – što je kvalitet koji je ovu aktivnost učinio neverovatno popularnom (И); Iako vejpovanje samo koristim kao način da se potpuno skinem sa svega, toliko pogodnosti ima u odnosu na cigarete (И); Desni su se ljudima povlačile davno pre vejpovanja. Siguran sam da postoje i tekstovi u kojima ljudi imaju problem sa erekcijom, gojaznošću, vrtoglavicom i ravnim tabanima otkad su počeli da vejpuju. Naravno da odmah treba da odbacimo svaki drugi znatno verovatniji uzrok i da popljujemo e-cig (И); Vejpovanje je predstavljeno kao nešto prilično bezbedno, iako ta tvrdnja počinje da deluje pomalo dubiozno (И); Establišmentu je bitno da vejpovanje ostane na nivou subkulture, da ne bude opšteprihvaćeno, moderno, cool i lako dostupno svima (И); Vejpovanje je jedini DOKAZANI način za odvikavanje od pušenja, 95% bezbedniji od cigareta kako je utvrdila Britanska Kraljevska Akademija (И).

У синоними **а. елѐктрōнскā цигарѐта** ж.р. — У почетку, електронска цигарета је замишљена као алтернатива штетном класичном пушењу, јер практично не садржи никотин у свом саставу, добро ми-

рише и даје прави ужитак самом процесу (И); S obzirom na sve veći broj "vejpera" na tržištu se pojavilo i dosta dodataka i tehnologije za elektronske cigarete. Sada već postoji na hiljade različitih ukusa i jačina ulja koji se koristi u elektronskim cigaretama. A pored različitih ukusa sada je već moguće kupiti e-cigarete različitih oblika, veličina i boja (И); „Када је реч о канцерогеним молекулима у диму цигарета, за разлику од паре електронских цигарета, сигурно је смањен број карцинома", каже. „Оне су безбедније када говоримо о ризицима оболевања од рака - али ако 20 или 30 година користите електронске цигатете и то може да изазове хроничну опструктивну болест плућа, онда је то нешто што треба да знамо (И); Истраживачи су открили да испарење из електронске цигарете може да онемогући рад важних ћелија у плућима (И); Ove godine u Velikoj Britaniji grupa lekara je izjavila da je tzv. vejping devedeset pet odsto manje škodljiv od cigareta. Britanski zdravstveni rukovodioci podstiču pušače da pređu na elektronske cigarete (Недељник). // **ê-цѝг** м.р. Nikotin unosimo putem tečnosti za e-cig (И); Prešla sam na beznikotinska punjena za ecig nedavno. Uzela sam isti ukus ali ovaj put tražila da mi ne dodaju nikotin. Nikakva razlika (И); Jer mi je kafa bezveze bez dima, pa makar i onog iz ecig (И); Батерије за е-циг. Пуњење. 1.25 A (И); Desni su se ljudima povlačile davno pre vejpovanja. Siguran sam da postoje i tekstovi u kojima ljudi imaju problem sa erekcijom, gojaznošću, vrtoglavicom i ravnim tabanima odkad su počeli da vejpuju. Naravno da odmah treba da odbacimo svaki drugi znatno verovatniji uzrok i da popljujemo e-cig (И); Po forumima se obično kače linkovi ka onim propagandističkim člancima, pa nisam ni primetio da zubar zapravo piše o uticaju nikotina, a ne vejpa. Sad sam se vratio na tekst i moram da priznam da sam istrčao pred rudu, misleći da je iznosio tvrdnje vezane eksluzivno za e-cig iz pitanja (И). // **ê-цигарѐта** ж.р. — Ова директива, поред осталих дуванских производа, регулише и производњу, рекламирање и продају е-цигарета и нових дуванских производа (Политика); Истраживачи су открили да испарење из електронске цигарете може да онемогућили рад важних ћелија у плућима. Они „упозоравају на широко прихваћено мишљење да су е-цигарете безбедне" [...] Независни извештај најновијих доказа о е-цигаретама објављен је у Заводу за јавно здравље Енглеске у фебуару. У извештају је закључено да постоје „огромни докази" да су ове цигарете безбедније од обичних и да су „од занемаривог ризика за пасивне пушаче". У том извештају је препоручено и да се издају на рецепт због тога што су успешна помоћ при одвикавању од пушења. Професор Тикет каже да, иако су е-цигарете безбедније од класичних, оне могу бити штетније на дуже стазе (И); Ovaj dvadesetjednogodišnjak je prvi put vejpovao kada je bio brucoš, i kada mu je jedan

drugar dodao e-cigaretu na putu do predavanja (И); S obzirom na sve veći broj "vejpera" na tržištu se pojavilo i dosta dodataka i tehnologije za elektronske cigarete. Sada već postoji na hiljade različitih ukusa i jačina ulja koji se koristi u elektronskim cigaretama. A pored različitih ukusa sada je već moguće kupiti e-cigarete različitih oblika, veličina i boja (И); Eksplozija e-cigareta je tema dana od momenta kada su ove naprave počele da zauzimaju sve više prostora na tržištu i postaju glavna alternativa običnoj cigareti. Zahvaljujući kamerama koje se nalaze svuda, vidimo novi video navodne eksplozije e-cigareta svakih par nedelja. Ne dešava se često da e-cigarete eksplodiraju, ali kada to učine, to je priča koja se širi naizgled bez kraja (И). **б. па̀рēње*** с.р. — Pomoću elektronskih cigareta pušenje se definitivno može ostaviti. Parenje samo po sebi nije zdravo: jedino je zdravo udisati čist vazduh. Parenje (vejping) je mnogo manje štetna alternative za unos nikotina (za one kojima je nikotin potreban) u odnosu na običnu cigaretu koja ukupno sadrži preko 4.000 sastojaka od kojih su mnogi kancerogeni (И); Mnogi vejperi je izbegavaju zato što nije dovoljno istražen njen uticaj na organizam prilikom parenja (И); Tada sam presekao, razdelio opremu drugarima i parenje sveo na to da uzmem koji cim kad sretnem vejperske drugare i podsetim se kako je dobro (И); Da li neko zna da li je dozvoljena elektronska cigareta u ličnom prtljagu i parenje u avionu i na aerodromu kada se ide za Hurgadu? (И).

Z истокорене речи **вêјп** прид. непром. *коју, -а, -е се односи на вејп (а).* — A neke od grešaka leže u vejp prodavnicama i prodavcima na internetu, koji mogu da prodaju neprikladne proizvode neobrazovanim novim vejperima, ili da ne objasne kako da bezbedno nose dodatne baterije. Štaviše, mnogi neiskusni vejperi kupuju proizvode sa online sajtova koji ne sadrže nikakva uputstva ili upozorenja (И); Zbog toga je Renova Zero toliko poseban, po mom mišljenju; pun je zanimljivih karakteristika koje nikada ranije nisam video na pod sistemima, a takođe je i jedan od najzgodnijih vape uređaja koju sam ikada koristio (И). // **ве́јпер** м.р. *особа/особа мушког рода која користи, пуши вејп.* — „Vejperi", kako se nazivaju pušači elektronskih cigareta, kažu da je dim koji udahnu zajedno sa količinom nikotina koji se nalazi u uljima za elektronske cigarete, mnogo zdraviji od katrana i mnoštva hemikalija koje se nalaze u „analognim" cigaretama, i da i pored toga ima odličan ukus kao i efekat (И); Svi smo jednom bili vejperi početnici i imali mnogo nedoumica i pitanja. Za sve nove i buduće kolege, evo objašnjenja šta je elektronska cigareta (И); „Vejperi" koriste personalizovane elektronske cigarete, koje se takođe zovu i „mod" (И); A neke od grešaka leže u vejp prodavnicama i prodavcima na internetu, koji mogu da prodaju neprikladne proizvode neobrazovanim novim vejperima, ili da ne objasne kako da bezbedno nose dodatne baterije. Štaviše, mnogi neiskusni

vejperi kupuju proizvode sa online sajtova koji ne sadrže nikakva uputstva ili upozorenja (И); Ako se nađete u razgovoru sa iskusnim vejperima ili posećujete sajt ili forum koji ima veze sa elektronskim cigaretama, naići ćete na razne termine i specifičan žargon koji može biti zbunjujući ako ste novi na vejping sceni (И). // **ве́јперка** ж.р. *особа женског рода која користи, пуши вејп.* — Ciljna grupa kojoj bih se ja prvo obratila su žene, devojke, mi = parilice, vejperke u nastajanju (И); Ivo draga, mi smo odavno iskusne vejperke (И); Edita je vejperka (И); Novopečena vejperka (И). // **ве́јперскӣ**, -ā, -ō *који, -а, -е се односи на вејпере и вејперке.* — Vodič kroz vejperski sleng (И); Svi smo ponosni kad neko slavi vejperski jubilej (И); Za vejperski zadah, povlačenje i krvarenje desni prvi put čujem. No, dobro, nisam ni mislio da je nikotin zdrav, niti da je udisanje isparenja korisno. Još uvek mi je bitnije da sam se bez patnje rešio onog goreg zla (И); Tada sam presekao, razdelio opremu drugarima i parenje sveo na to da uzmem koji cim kad sretnem vejperske drugare i podsetim se kako je dobro (И); Članica sam najveće balkanske vejperske grupe gde se svakodnevno pokazuje nova oprema (И). // **ве́јпинг** прид. непром. *који, -а, -е се односи на вејпинг.* — Ako se nađete u razgovoru sa iskusnim vejperima ili posećujete sajt ili forum koji ima veze sa elektronskim cigaretama, naići ćete na razne termine i specifičan žargon koji može biti zbunjujući ako ste novi na vejping sceni (И); Vejping zajednice nastavljaju da guraju verovanje da su elektronske cigarete bezbednije od tradicionalnih, da imaju mali zdravstveni rizik (И); Otkako je JUUL zauvek promenio vejping industriju, videli smo bezbroj drugih sistema podova, ali vrlo malo u smislu inovacija. Da, svi imaju drugačiji dizajn, kapacitet baterija i protok vazduha, ali kada je reč o tehnološkom napretku, gotovo da ne postoji za ovu kategoriju vejping uređaja (И). // **ве́јповати** и **ве̏јповати**, -ујēм несврш. *користити вејп, пушити електронску цигарету.* — Ovaj dvadesetjednogodišnjak je prvi put vejpovao kada je bio brucoš, i kada mu je jedan drugar dodao e-cigaretu na putu do predavanja (И); Vratih se na M2L jer mi D2L jednostavno više nije praktičan, možeš vejpovati k'o čovek samo u sopstvenoj kući, bilo gde drugo te ljudi gledaju kao da si pao s marsa i svi se okreću da vide gde gori, šta se zapalilo (И); Počela sam da vejpujem od kad sam prestala da pušim takođe. Zaista jeste istina to što kažeš. Cigareta ima užasan ukus. Meni je imala čak samo sedmicu dana nakon što sam počela da vejpujem (И); O da, i bilo je mnogooo praktičnije vejpovati u učionici nego trčati napolje nakon svakog časa (naročito zimi) (И); Prema ovoj studiji, neimenovana žena je bila zdrava pre nego što je počela da vejpuje, ali onda joj se javio kašalj i probadajući bolovi, koji su bili dovoljno jaki da završi u urgentnom centru (И).

| област пушење, електроника

} напомене Иако је реч *вејп* кратка и има више деривата, предност треба дати термину *електронска цигарета*. Енглеска реч *vape* (именица и глагол) проглашена је 2014. за реч године у избору уредништва Оксфордског речника енглеског језика.

ИЗ РАЗГОВОРА

У четвртак 24. јануара 2019. у 18. часова у Универзитетској библиотеци "Светозар Марковић" у Београду

Разговор о новим речима

и радионица „Направимо лепшу реч“

Учествују:
проф. Александар Милановић
др. Ђорђе Оташевић
проф. Дејан Ајдачић

БЕЛЕШКА О РАЗГОВОРУ

У четвртак 24. јануара 2019. у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду одржан је разговор о новим речима – одакле оне долазе, када и како их користимо. Говорили су проф. Александар Милановић, др Ђорђе Оташевић и проф. Дејан Ајдачић. Постојала је замисао организатора и учесника да ово буде први у серији разговора у којима би се размењивали утисци и мисли о речима. Део таквих сусрета могло је да буде и заснивање стваралачке радионице „Направимо лепшу реч“ Универзитетске библиотеке. Симбол за сусрет – сову коју чине речи – направила је Наташа Матовић. Други сусрет није организован. Читаоцима нудимо неколико мисли из првог разговора (транскрипт није накнадно мењан и дотериван).

Ђорђе Оташевић (Београд)

НОВЕ РЕЧИ И ЛЕЖЕЋИ ПОЛИЦАЈЦИ

У Хрватској постоји избор за нову хрватску реч. Ту се не бира шампион међу најчешће коришћеним речима, већ најбољи предлог за евентуалну замену неке непотребне стране речи. То је отпочето званично 1993. Установљена је награда Доктор Иван Штретер и прве године, на пример, као најбољи предлози за нове хрватске речи биле су *очврстје* уместо *хардвера*. Било је ту разних речи. По мени далеко најбољи предлог је реч *успорник* уместо *лежећег полицајца*. То је заиста изузетно успела нова реч, успео предлог, међутим, пошто сам афористичар, нипошто не бих волео да та реч замени лежећег полицајца, зато што постоје десетине афоризама које су базиране на лежећем полицајцу. Не могу да се сетим ко је све писао о томе, али знам да их има на десетине [А има и вицева (глас из публике)], али сам управо нашао пар афоризама о лежећим полицајцима.

Ако се овако настави, заволећу лежеће полицајце. То су једини полицајци који раде свој посао, а не морам да их подмићујем. Милан Тодоров, сјајни афористичар. Или други афоризам: *А да ли је рупа на путу лежећи полицајац супротног пола* – Јово Николић. *Демонстранти су се реванширали полицији – прегазили су лежећег полицајца* – Боривоје Илић. Или, *Због многих лежећих полицајаца кола су ми сустигли трчећи пандури* – млади Александар Миленковић. И још само један, афоризам Радета Петковића – *Прегазио сам лежећег полицајца. Прво сам га оборио.*

Ето, видите. Ако би смо укинули лежећег полицајца и узели реч *успорник*, остали бисмо без многих сјајних афоризама. [Можда би се појавили нови? Тај успорник је исто тако добар. Мотивише. (глас из публике)]. Да будем искрен, пошто сам ја афористичар, покушао сам... да немамо лежећег полицајца, а да имамо успорник и смислио сам пар афоризама, али нису за јавност. Мало су... мало су опсцени.

Александар Милановић (Београд)

„НАГРАДА“ ЗА НАЈГОРИ ПРЕВОД И НАЈГОРУ РЕЧ

Ја себи понекад ласкам да имам неку идеју која је мање конвенционална, али ме људи погледају згрануто. Рецимо, својевремено сам предложио да не постоји само награда за најбољи превод, за шта сам веома заинтересован, него се уведе и „награда“ за најгори превод. Јер је заправо за српску културу много битније да кажемо: људи преводи су скандалозни. Тиме што ћу ја да наградим неки много добар превод, ја нисам ништа урадио да се стање у језичкој култури поправи. Јер тај је и иначе заслужио награду. Награда њему и не треба – он добро ради свој посао – и све је у реду: он однесе кући неку плакету и стави је у витрину. Али шта ћемо са овим стотинама очајних превода за које нико никад не каже: људи, ово је катастрофа. Нит знате страни језик, нит знате српски језик. Када бисмо - увели нешто тог типа, „награду“ за најгору српску реч. То нама делује овде богохулно, а за медије је много изазовније да говоре о најгорој речи или најгорем преводу, него најбољем, нажалост сада културе тако функционишу. Можда би се тако са те тачке наше језичке некултуре и не планирања језичке културе нешто поправило.

ПОВРАТАК РЕЧИ *ПРЕЛЕСТ*

Ево реч *прелест*. Реч *прелест* до Теше, до поезије Милосава Тешића више није постојала у српском језику. То је црквенословенска реч која има невероватну семантику – у једном значењу значи опчињеност, дивљење, зачараност неком лепотом и неком узвишеношћу, а са друге стране значи – превара – нешто те је засенило, али те је заправо преварило. Невероватно. Та реч је нестала из језика – нема је. Онда Милосав Тешић напише - збирку „Прелест севера, круг рачански Дунавом“, онда је унесе Горан Петровић у „Опсаду цркве светога Спаса“ и сад овај мали Грбић има роман који се зове „Прелест“. Значи, понекад речи и оживљавају. Није лоше понекад васкрснути понеку реч.

ПОНОВНО ОБЈАВЉУЈЕМО...

Рајна Драгићевић / Бранко Пејовић

ФОТО-БОМБИНГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Није проблем што толико англицизама улази у српски језик, нове речи означавају појмове који треба да обогате нашу културу, страшно је шта означавају те речи и каква банална култура улази у наш језик и свакодневицу, каже проф. др Рајна Драгићевић

Фото-бомбинговао ми је селфи, па сам га анфрендовала на „Фејсу" и блокирала на „Инстаграму".

– Под утицајем глобализације, све очигледнији је утицај енглеског језика на српски, као и на све друге језике. Реч која се у енглеском појави данас већ сутра ће се појавити у свим осталим језицима. Па добро, ми смо увек, и у Вуково време, били отворени према страним речима. Познато је да ни Вук није с много љубави уносио турцизме, а у његовом „Српском рјечнику" ипак има доста турцизама. Ми смо, заправо, своју неку величину и националну неоптерећеност увек показивали и тиме што смо се слободно односили према новим речима. Данас није проблем што толико англицизама улази у српски језик, нове речи означавају појмове који треба да обогате нашу културу, најстрашније је шта означавају те речи и каква банална култура на тај начин улази у наш језик и свакодневицу.

Овако је проф. др Рајна Драгићевић, управник Катедре за српски језик са јужнословенским језицима Филолошког факултета у Београду, одговорила на питања новинара о томе какав је њен став о новим речима у савременом српском језику. Чувена лингвисткиња је учествовала у раду међународног научног скупа „Језик, култура, образовање", који је организован на ужичком Педагошком факултету. Представљена су 52 стручна рада, говорило је 76 стручњака из Србије, Словеније, Словачке, Чешке, Пољске, БиХ и Турске.

Она је напоменула да се пре 10–15 година овом проблематиком бавио Ђорђе Оташевић у докторату и закључио да највећи број нових речи у српском језику представљају деривати настали од домаћих творбених основа и афикса и да не треба превише да будемо забринути.

– То је за мене тада била важна информација – додала је професорка.

Данас, међутим, највећи број нових речи долази из енглеског језика.

– Реч фото-бомбинг, на пример, пре две-три године појавила се као реч године, а потом врло брзо и у српском језику. Она означава појаву када неко прави селфи (што је такође једна од речи које су се недавно поја-

виле у српском језику), али се неко појави и поквари га. То показује да живимо у нарцисоидном свету где је јако важно правити сопствене фотографије, па је страшно ако вам неко поквари ту самопромоцију – навела је један од примера проф. Драгићевић.

Све чешће се чује и реч бинџовати – када гледамо неколико епизода једне серије једну за другом или комплетну серију одједном – која је такође била реч године. Затим реч анфренд – када одлучите неког да одбаците, избришете као пријатеља на друштвеним мрежама.

– Све ово пратим зато што знам да ће се свака реч изабрана за реч године од стране врло значајних лексикографских кућа, као што је Оксфордски издавачки центар, који објављује Оксфордски речник, ускоро појавити и у српском језику. Стално очекујем да ће то бити нешто ново што оплемењује нашу културу, али те речи уносе једну антикултуру која нас потпуно урушава, на све могуће начине. Чак и не покушавамо да преводимо те речи, него је, заправо, јако важно да их задржимо у том облику енглеског језика – истакла је професорка.

Сматра Рајна Драгићевић да то нису ни англицизми, јер да би нека реч то била, мора по свом пореклу бити из енглеског, али морфолошки и фонолошки уобличена према законитостима српског језика:

– Те речи које уђу, а уопште се не прилагођавају, нису англицизми већ енглеске речи у српском језику. Таквих је све више и ако слушамо младе људе, ми ћемо чути неки језик који није ни српски не енглески, него енглески у српском. Или можда српски у енглеском, јер се тек понека наша реч појављује.

На питање да ли томе може да одоли српски језик, она одговара одрично, зато што је утицај глобализације огроман. Али могло би да се учини да тај утицај буде нешто мањи, а медији ту имају огромну улогу.

– Знам пример колико су се Турци трудили да реч селфи преведу на турски језик. И успели су у томе. А ту мора учествовати и држава. Језички стручњаци треба да имају апсолутну подршку државе, треба да постоје лектори у свим медијима, добра лекторска служба која треба да промовише оно што језички стручњаци предложе. У противном, остаће међу четири зида то што језички стручњаци предложе – истакла је ова професорка, закључујући да језик треба чувати и бринути о њему.

Коњ, Бог, кућа

Позната лингвисткиња је на овом међународном скупу говорила о Вуковом „Српском рјечнику”, будући да је ово година јубилеја – два века од објављивања првог издања 1818. у Бечу.

– Вуков „Рјечник” је заиста, како је рекао наш велики академик Павле Ивић, најзначајније појединачно дело у целокупној српској култури. Од тог дела почиње оно што се зове савремени српски језик. Проф. Душко Витас је сачинио корпус од свих српских речи у „Рјечнику”. Семантички сам анализирала најфреквентнију лексику када се узме у обзир буквално свака српска реч у тој књизи. То до сада није било истраживано и дошла - сам до закључка да су најфреквентније именице: човек, вода, коњ, дан, људи, дим, планина, Бог, кућа и песма. Ове именице су најчешће и у српским народним песмама и пословицама. Те речи су, заправо, чворишта српске културе – истакла је Рајна Драгићевић.

Текст објављујемо са дозволом аутора. Први пут је објављен у листу *Политика*: 05.11.2018
http://www.politika.rs/scc/clanak/415054/Foto-bombing-srpskog-jezika

Слободан Новокмет (Београд)

НОВЕ РЕЧИ СА СУФИКСОМ *-ИНА* И ЊЕГОВИМ ВАРИЈАНТАМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

Предмет рада су нове речи у српском језику које се творе помоћу суфикса *-ина* и његових проширених варијаната. Под новим речима подразумевамо оне које нису забележене и описане у три референета дескриптивна речника српског језика (*Речник српскохрватскога књижевног језика*; *Речника српскохрватског књижевног и народнога језика* и *Речник српскога језика* Матице српске). Као грађа за овај рад послужио нам је *Речник нових и незабележених речи* и *Мали речник нових речи* Ђорђа Оташевића, а потврде за нове речи тражили смо на интернет сајтовима и у *Електронском корпусу српског језика*. Циљеви рада су да на основу доступних примера из поменутих извора утврдимо творбено-семантичке категорије којима припадају нове речи; продуктивност одређених творбених типова и варијаната суфикса *-ина*; функционално-стилску припадност нових деривата и покушамо да одредимо нормативни статус нове лексике у стандарном српском језику.

Кључне речи: суфикс *-ина*, нове речи, продуктивност, аугментативи, пејоративи

1. Предмет и циљеви рада

1.1. Предмет рада су нове или незабележене речи[1] у српском језику које се творе помоћу суфикса *-ина* и његових проширених варијаната. Под новим речима подразумевамо оне које нису описане у три референета дескриптивна речника српског језика (*Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске; 18 објављених томова *Речника српскохрватскога књижевнога и народнога језика*; *Речник српскога језика* Матице српске[2]). Као грађа за овај рад послужили су нам *Речник нових и незабележених ре-*

* Овај рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског стандардног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

[1] О новим речима у овом раду говоримо условно имајући у виду то да забележене речи нису лексикографски описане, те самим тим не располажемо релевантним подацима о њиховим граматичким и семантичким обележјима.

[2] Даље у тексту РМС, РСАНУ, РСЈ.

чи[3] и *Мали речник нових речи* Ђорђа Оташевића, а потврде за нове речи тражили смо на различитим веб-сајтовима на интернету и у *Електронском корпусу српског језика*.[4]

1.2. С обзиром на природу корпуса[5] и функционални стил који преовладава на интернету, а који најчешће подразумева преношење карактеристика разговорног стила у писану форму, можемо очекивати да део сакупљених речи има жаргонизован карактер или особине оказионалне лексике. То упућује на будући несигуран статус ових лексема у оквиру стандардизације српског језика у лексикографским оквирима.[6]

1.3. Циљеви рада су да на основу ексцерпиране грађе утврдимо творбено-семантичке категорије којима припадају нове речи; продуктивност одређених творбених типова и варијаната суфикса *-ина* од којих настају нове речи; функционално-стилску припадност нових деривата и нормативно-прагматички статус ове нове лексике у стандарном српском језику. На основу сакупљене грађе покушаћемо да закључимо и који су то творбени типови са суфиксом *-ина* више, а који мање продуктивни. Продуктивност творбеног типа или подтипа схватамо као његову способност да буде модел за творбу нових речи (Ђорић 2008: 31).

1.4. Под суфиксом подразумевамо творбену морфему која се у творбеном процесу деривације додаје на творбену основу и гради нову реч – изведеницу. Он сам по себи нема значење, већ га може добити у оквиру творбеног процеса. Творбени тип разумемо као творбену категорију коју карактерише „јединство форманта, јединство категоријалне припадности основинске речи и јединство творбеног значења” (Ђорић 2008: 33). То значи да посебан творбени тип чине творбене основе из категорије исте врсте речи, јединствен суфикс и јединствено творбено-семантичко значење које проистиче из те везе. Нове речи или неологизме узимамо као речи творене

[3] *Речник нових и незабележених речи* Ђорђа Оташевића доступан је на интернет адреси http://sh.wikipedia.org/wiki/RNiNR-A на сајту интернет енциклопедије Википедија.

[4] *Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду* доступан је на адреси http://korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/istorija.html.

[5] Потврде за примере из Оташевићевог речника најчешће смо налазили на форумима различитих интернет страница.

[6] Такође, ако узмемо у обзир да се суфиксом *-ина* најчешће деривирају лексеме које припадају творбено-семантичким категоријама аугментативâ и пејоративâ, онда можемо закључити да је у питању отворен лексички скуп у језику, који се константно може ширити према броју нових позајмљеница и нових жаргонизама (нпр. *компјутерчина*, *смарачина* итд.).

по нормативним творбеним обрасцима српског језика, којима се у језик уводи нов појам, али које нису узуално ни лексикографски потврђене.[7]

2. Историјат проучавања суфикса *-ина*

2.1. Александар Белић констатује да је суфикс *-ина* индоевропског порекла и да има два основна значења у дериватима: а) структурално (у питању су речи са основним значењем коже, плате, земље, посла, меса, апстрактних значења која настају од придева, дрва, нечистоће, имања итд.) и б) аугментативно (Белић 1949: 132).

2.2. О суфиксу *-ина* у оквиру веће студије „Српска деминуција и аугментација" писао је још Ђура Даничић, који је направио прву класификацију аугментатива бележећи да се ради о суфиксу *-ин*[8] и његовим проширењима *ет* + *-ин*; *р* + *-ин*; *ш* + *-ин* итд. (Даничић 1860: 494–499)[9]. У бројним радовима приступало се овом суфиксу с различитих становишта. Теме тих истраживања најчешће су били аугментативи или именице из творбено-семантичке категорије nomina essendi. [10] Божо Ћорић каже да је у српском језику један од најфреквентнијих форманата управо *-ина*: расут по бројним творбено-семантичким скупинама и творбеним типовима, веће или мање продуктивности док у улози основинске речи долазе именице (сва три рода, али најчешће мушког), придеви, глаголи, бројеви, заменице и прилози (Ћорић 2012: 381).

2.3. Најпрегледнији попис и творбене карактеристике суфикса *-ина* и његових варијаната, према критеријуму њихове продуктивности, дао је Стјепан Бабић (Babić 1986: 215–235 и Babić 1981: 313–335). Бабић наводи

---

[7] Дакле, важна је временска димензија, односно моменат настајања, али и степен потврђености, који је у случају ове лексике минималан.

[8] Даничић није бележио наставак за облик.

[9] Даничић каже да се сви аугментативи могу говорити и „за поругу" и наводи речи које је забележио од суфикса *-ин* (*гујина, буквина, овчина, црквина, вратина, језичина* итд.): *к* или *ц* + *-ин* (*болешчина, чарапчина*); *ет* + *-ин* (*бабетина, баретина, гљиветина, рибетина, ручетина, чарапетина* итд.); *р* + *-ин* (*бабурина, главурина, жабурина, земљурина, књижурина, ножурина* итд.); *ш* + *-ин* (*винушина, гвожђушина*); *ш* и *к* + *-ин* (*баруштина, ватруштина, маглуштина*).

[10] Статус аугментатива и њихов род у *Вуковом рјечнику* у односу на РМС обрађивала је Маријана Киршова (в. Киршова 1988: 43–54), а творбено-семантичким аспектом аугментатива и деминутива бавио се Владан Јовановић (в. Јовановић 2010). Суфикс *-ина*, заједно са својим варијантама, обрађен је у приручнику Ивана Клајна *Творба речи у савременом српском језику – Други део: суфиксација и конверзија* (Клајн 2003: стр. 41, 50, 61–64, 75–79, 91, 133–134, 161, 166, 170–171), а Михаило Стевановић је навео његове основне реализације у својој *Српскохрватској граматици* (Стевановић 1964: 499–502).

укупно 35 сложених варијаната суфикса *-ина*, од којих девет означава као плодне или продуктивне (Babić 1981: 313):

-ина, -арина, -чина, -етина, -јевина, -отина, -овина,
-штина, -усина, (-урина)[11]

Остале варијанте суфикса означене су као мање плодне или непродуктивне:

-ачина	-ешина	-јотина	-ушина
-алина	-ичетина	-јурина	-уштина
-авина	-ичина	-нина	-утина
-бина	-инштина	-олина	-вина
-чурина	-јачина	-овштина	*-уљина*[12]
-евина	-јавина	-шћина	
-есина	-јешина	-усина	

2.4. На основу категоризације варијаната суфикса *-ина*, коју су направили С. Бабић и И. Клајн у својим монографијама и другим радовима, можемо навести најосновније творбено-семантичке категорије именица које се творе овим суфиксом. То су:

- именице творбено-семантичке категорије *nomina essendi*, које означавају имена особина, а творбена основа им је најчешће придев или именица: *белина, дужина, љутина, топлина, висина*;
- аугментативи и пејоративи (именице субјективне оцене), чија је творбена основа именица: *језичина, будалчина, кућерина, људина, момчина, јуначина;*
- називи за разне порезе, намете, плату (Бабић каже – „даће”)[13]: *мостарина, сплаварина, путарина*, код којих је творбена основа именица;
- именице конкретног или апстрактног значења (као подскупина најприсутнији су називи за производе[14] одређених животиња: *телетина, говедина, коњетина, овчетина*).

---

[11] Суфикс *-урина* сврстали смо међу продуктивне због броја потврда које има.

[12] Бабић не наводи суфикс *-уљина* међу мање продуктивне, али га можемо наћи код Стевановића који га сврстава у сложене наставке којима се граде аугментативи и пејоративи (в. Стевановић 1964: 500).

[13] „*Дађа* је овдје опћи назив за разне дажбине, порезе, намете, плаће, накнаде (обично новчане), пристојбе, таксе и сл.” (Babić 1981: 318).

[14] Код Бабића се наводи и ’кожа’ и ’вуна’, али из синхроне перспективе ови називи се све мање осећају као називи других продукта животињског порекла, тако да категорија ’меса’ остаје најдоминантнија, „што је сасвим очекивано, будући да је исхрана оду-

2.5. Творбени начин којим се творе нове речи у овом случају је деривација. Творбени тип ових именица варира у зависности од врсте и облика мотивне речи која се налази у творбеној основи. То могу бити именице (*главетина* – глава + *-етина*); придеви (*брзина* – брз + *-ина*); глаголи (*куповина* – купов + *-ина*)[15].

3. Продуктивне варијанте суфикса *-ина* и нове речи настале од тог суфикса

3.1. Од суфикса *-ина*, који се у приручнику И. Клајна означава експонентом [1] не би ли се диференцирао од суфикса *-ина*[2] којим се првенствено творе аугментативи (Клајн 2003: 75), граде се именице које означавају какву особину. Најчешће су у питању именице изведене од придевске творбене основе као што су: *брзина, хитрина, густина, јачина, оштрина, тишина, бистрина, низина, ширина* итд.

По истом творбеном моделу изводе се и следеће именице које бисмо могли да сврстамо у творбено-семантичку групу *nomina essendi:* **бескрајина** (особина бескрајности) ← бескрај; **неоштрина** (особина неоштрости) ← неоштар; **свугдина** (особина опште присутности) ← свугде; **свепразнина** (особина свепразности) ← свепразан; **немрклина** (особина немрклости) ← немркао; **неомеђина** (особина неомеђености) ← неомеђен. Творбене основе већине лексема из ове групе чине именице или придеви, и то трпни придеви или попридевљени радни глаголски придев: *бескрај/бескрајан, неоштар, свепразан, неомеђен, немркао* и прилог *свугде.* Именице које су творене по овом творбеном моделу махом су стилски маркиране и карактеристичне за књижевно-уметнички функционални стил, те би се могле сматрати и типом оказионализама-индивидуализама, односно стилском креацијом књижевника. Овакав тип лексике се тешко прихвата у општем лексичком фонду због тога што јој је значење најчешће сувише специјализовано, преуско или се односи на неки сегмент стварности за који ретко постоји потреба за именовањем (Драгићевић 2011: 55). Суфикс *-ина* аугментативно значење са позитивном конотацијом уноси у реч **победничина** (← победник).

век била један од кључних фактора људске егзистенције" (Ђорић 2012: 380). Б. Ђорић закључује како граматичка литература показује да доминантну позицију у творбеном процесу, када је реч о скупини назива за производе животињског порекла, има суфикс *-ина* (Ђорић 2012: 381).

[15] „Уколико сматрамо да су од инфинитивне (а не од презентске) основе, код њих би суфикс био *-ина*" (Клајн 2003: 134).

3.2. Суфикс -*чина* перинтегрисан је из аугментатива са суфиксом -*ина* чије су се основе завршавале на консонанте -*к*, -*ц* (Јовановић 2010: 89) и аналошки се ширио на основе код којих није било услова за његов настанак: *каменчина, клупчина, кромпирчина, шеширчина, тањирчина, шалчина, чобанчина, каменчина, шамарчина, романчина;* док пејоративну особину даје именицама: *лажовчина, будалчина, кретенчина, шпијунчина, лоповчина, шоферчина* итд. Творбене основе су заједничке именице које означавају предмете, различита занимања или носиоце особина. Основна функција аугментативног суфикса је уношење придевског значења ’велики’, али аугментативном се може исказати и неко друго квалитативно значење основне именице, као што је ’стар’, ’отрцан’ или ’јак’, ’снажан’ (Јовановић 2010: 87).

Нова реч са суфиксом -*чина* која има пејоративан карактер и која се односи на особину је **наркоманчина** (← наркоман). У творбеној основи осталих примера налазе се именице са значењем материјалних реалија: **камиончина** (← камион), **солитерчина** (← солитер), **шифоњерчина** (← шифоњер) или именице типа: **алкохолчина** (← алкохол), **проблемчина** (← проблем), **спратчина** (← спрат), **висинчина** (← висина), **карамракчина** (← карамрак, у значењу потпун мрак, тама), **носинчина** (← носин(а), која има своје синонимске парњаке *носетина*, *носичина).* Као што видимо, нису у питању нови појмови у језику (осим можда именице *солитер* у творбеној основи), а овим суфиксом аугментативно обележје добијају именице и конкретног и апстрактног значења. Суфикс -*чина* у већину ових именица уноси компонетнту величине, осим у примеру **алкохолчина,** где се ради о јаком алкохолу, и **карамракчина,** где се односи на већу густину, интензитет мрака.[16] Његова једнозначност, која подразумева творбу искључиво аугментатива и пејоратива, чини овај суфикс релативно продуктивним и продорним у српском језику и данас.

3.2.1. Приметили смо да је суфикс -*чина* посебно продуктиван у грађењу аугментатива од лексема које означавају предмете карактеристичне за информационе и телекомуникационе технологије (као нпр. мобилни телефон). Тако смо на интернет сајтовима пронашли примере типа: **компјутерчина** (← компјутер)**, мониторчина** (← монитор)**, телефончина** (← телефон)**, екранчина** (← екран) и сл. Суфикс -*чина* у ове аугментативне именице не уноси само значење величине, већ и позитивну конотацију (као и у именицама *другарчина* или *војничина*), која у први план истиче позитивне и вредне особине предмета на које се лексеме односе. Тако *компјутерчина* није (само) велик, већ јак компјутер, са добрим перформанса-

[16] Такође, именица *камиончина* може се, осим на гломазан камион, односити и на камион који има велику снагу.

ма (мада може имати и пејоративно обележје); *телефончина* је телефон који има велику меморију, мноштво апликација и одличан квалитет звука и слике. У именицама *мониторчина* и *екранчина* у питању су и значења величине и добре особине.

компјутерчина – *čovječe kakva će kompjuterčina trebati da se ovo pokrene...*[17]; **мониторчина** – *3D monitorčina!*[18]; **телефончина** – *Samo da znaš da po defaultu na Androidu 1.6 nije omogućen multitouch, tako da sa prelaskom na 2.1, koji se očekuje do kraja oktobra ovo postaje telefončina...*[19]; **екранчина** – *Pomenuta ekrančina je odlično vidljiva i po najvećem suncu* [20].

3.3. Именице са суфиксом *-етина* имају значење продукта животињског порекла, најчешће меса – (од основе деноминатива *телет* + *-ина*). Потом се суфикс јавио у осамостаљеном облику: *коњетина, јарчетина, браветина, волетина, свињетина, овчетина, срнетина, козетина*. Друго његово значење претежно је аугментативно: *ручетина, књижетина, женетина, бабетина, будалетина, собетина, сабљетина, крпетина, корпетина*.

Нове речи деривиране суфиксом *-етина* из наше грађе махом имају аугментативно значење, док у грађи није пронађена ниједна са значењем продукта животињског порекла. Творбене основе нових речи су апстрактне именице чије се значење овим суфиксом модификује најчешће из аспекта величине: **фразетина** (← фраза – може се односити на значајну, мудру фразу), **градетина** (← град)**, панораметина** (← панорама); конкретне: **бомбетина** (← бомба); које се односе на делове тела: **дојкетина** (← дојка) или особу: **газдаричетина** (← газдарица – уноси у именицу пејоративно значење: лоша, непријатна газдарица).

3.4. Суфикс *-штина* изузетно је продуктиван у творби именица са значењем особина или поступака. Обично су по среди особине својствене особи која је означена именицом у творбеној основи (нпр. *американштина, боемштина, грубијанштина, циганштина, лупештина, хрваштина, азијаштина, тургењевштина, глембајевштина, достојевштина*), односно поступци које карактерише придев у творбеној основи (нпр. *неваљалштина, неимаштина, лукавштина, безобраштина, задовољштина, прљавштина, кукавштина, сиромаштина*).

---

[17] http://www.pcplay.hr/forum/viewtopic.php?f=7&t=5345&start=165

[18] http://www.dominomagazin.com/article/13940/it/3d-monitorcina

[19] http://forum.cafemontenegro.com/archive/index.php/t-68064.html

[20] http://www.axelfoto.com/sr/index1.php?page=otvoren_test&id_testa=62&id_strane=2

Видимо да су у творбеној основи најчешће заједничке именице са значењем носиоца одређене особине (*лупеж*) и властите именице које се односе на географски појам (топонимски и етички називи: *Америка, Азија* итд.) или име конкретне особе *(Тургењев, Достојевски)*. Типови именица у творбеној основи упућују на значење *поступци који су као оно што је творбена основа, оно што има својства и особине онога што је творбена основа*[21]. Неретко, суфикс *-штина* у овај творбени тип уноси и негативну конотацију непожељности такве особине.

Друго распрострањено значење именицâ које се граде овим суфиксом јесте значење говора које Бабић означава неплодним, стилски обележеним и архаичним (Babić 1981: 331): *екавштина, чакавштина, кајкавштина, штокавштина, енглештина, латинштина, талијанштина.* **Новохрваштина** (← новохрватски) је једина нова реч која одговара овом типу и која се вероватно односи на језичке новитете (углавном лексичке) који су постали карактеристични за хрватски језик након осамостаљења Хрватске.

3.4.1. Нове речи са овим суфиксом изузетно су бројне, захваљујући творбеној основи коју чини присвојни придев деривиран од властите именице[22], што овај творбени тип чини готово неисцрпним. Међутим, неке од новонасталих речи одговарају актуелном друштвеном или политичком тренутку (односно зависе од актуелности особе на коју се реч односи или, пак, подразумевају знања из античке књижевности и културе). Ако речи са значењем именâ одређених особа из политичког и јавног живота не поприме статус заједничких именица (апелатива), нема индикација да ће овакве речи, и поред велике продуктивности творбеног типа, опстати у лексичком систему: **абдићевштина** (← Абдић[23]), **бранковићевштина** (← Бранковић[24]), **брозовштина** (← Броз), **туђмановштина** (← Туђман), **слободанштина** (← Слободан)[25], **гебелсовштина** (← Гебелс), **гутембергов-**

[21] За именицу *глембајевштина* значење у РМС каже: *начин живота и назори Глембајевих, блазирана буржоазија*.

[22] Клајн каже да је у питању суфикс *-овштина/евштина* као варијанта суфика *-штина* у којој први сегмент служи само да олакша спајање са основама које би из фонетских разлога тешко могле да се надовежу директно на -шт- (Клајн 2003: 138).

[23] Фикрет Абдић, босански привредник и политичар, осуђен 2005. за ратне злочине.

[24] Вероватно се односи на Вука Бранковића.

[25] Пример где је уместо презимена личности из јавног живота узето име (односи се на Слободана Милошевића). У случају именица прометејштина и едиповштина - (Прометеј, Едип) у питању су имена из античког наслеђа.

штина (← Гутенберг), **хебранговштина** (← Хебранг)[26], **херкуловштина** (← Херкул), **прометејштина** (← Прометеј), **рамизовштина** (← Рамиз), **ранковићевштина** (← Ранковић)[27], **стаљинштина** (← Стаљин), **едиповштина** (← Едип). Историјски контекст који стоји иза личних имена открива значење неких од именица (нпр. **стаљинштина** – оно што је својствено Стаљину, што подсећа на Стаљинову владавину), док се за значења других морамо упознати са скоријом историјом бивше Југославије (**абдићевштина** или **ранковићевштина**). Од имена географских појмова деривиране су именице из наше грађе: **албанштина** (← Албанци, албански) и **балканштина** (← Балкан), које подразумевају скуп неких општих културолошких особина карактеристичних за становништво тих регија. За именицу **балканштина** можемо рећи да је образована по метонимијској формули НАЗИВ ЗЕМЉЕ/РЕГИЈЕ – ЊЕНИ СТАНОВНИЦИ. Од заједничких именица изведене су нове речи **шундовштина** (← шунд), **агитроповштина** (рус. агитроп – памфлет или порука која носи експлицитан политички садржај), које се могу односити на извесну друштвену појаву са негативном конотацијом, док се **партизанштина** (← партизани), **ибеовштина** (← ибеовци)[28], и **маспоковштина** (← Маспок)[29], **скојевштина** (← Ској)[30] , **црквештина** (← црква), могу сврстати у оне где творбена основа има значење неког покрета, припадника покрета или организације.

3.5. Суфикс *-отина* гради именице са значењем трага који остаје иза нечега и деривиране су од глаголских основа: *брисотина, брљотина, огреботина, пукотина, опекотина, бљувотина, смрзотина*. Једине две нове речи са овим суфиксом су **сагорелотина** (од р. гл. придева *сагорео(л)* у значењу место где је нешто сагорело, сагорело место) и **поцепотина** (од *поцепати* – у значењу место где је нешто поцепано, поцепано место).

3.6. Од аугментативних суфикса *-урина/-јурина* (уп. *брадурина, чашурина, ножурина, књижурина, кесурина, длачурина, женурина*) имамо две нове забележене речи: **каменчурина** (према *каменчура*) и **сличурина,** а од суфиска *-усина* (уп. *бедрусина, главусина, волусина, ватрусина, купусина*) само једну – **градусина,** која има пејоративни призвук.

---

[26] Андрија Хебранг, хрватски и југословенски политичар из прве половине 20. века.

[27] Александар Ранковић, учесник народноослободилачке борбе, шеф полицијских и тајних служби у Југославији после Другог светског рата.

[28] Део комунистичке партије просовјетски оријентисан.

[29] *Масовни покрет* или *Хрватско прољеће*, назив за политички покрет.

[30] Акроним *Ској* стоји за Савез комунистичке омладине Југославије.

4. Непродуктивне варијанте суфикса *-ина* и нове речи настале од тих суфикса

4.0. Непродуктивне варијанте суфикса *-ина* (где налазимо мали број примера) настале су спајањем друга два суфикса који уносе у значење црту субјективне оцене (нпр. пејоративности) која није распрострањена, а често су и такве изведенице нераспрострањене (архаичне или територијално маркиране).

4.1. Као и продуктивни суфикса *-арина*[31] који у дериват уноси значење дажбине, накнаде, мање распрострањени суфикс *-нина* учествује у творби неколико именица које носе слично значење: *инвалиднина, изнајмина, преноћнина.*

У грађи налазимо две нове речи које би могле да одговарају овом творбено-семантичком подтипу који се изводи суфиксом *-нина,* а то су **дебатнина** (вероватно у значењу „накнада које се добија за учествовање у дебати”) и **душнина** (могуће накнада за душевно претрпљени бол или накнада за опело душе), међутим не можемо очекивати да се ове речи нађу у општој употреби управо због непрозирног основног значења. Такође, лексема **леснина** могла би да се сврста у ову категорију (*лес* – 1. земљиште обрасло дрвећем; 2.а. дрва у грађевинарству/ б. дрвена конструкција крова; 4.а мртвачки сандук, РСАНУ), међутим са непрозирним значењем које, без увида у контекст у коме је именица употребљена, не може бити поуздано утврђено.

4.2. Суфикс *-ерина* такође се означава као мање продуктиван и Бабић наводи само једну реч изведену од тог суфикса – *кућерина,* док речи типа *брдерина, кључерина, пушчерина* означава мање стандардним облицима (Babić 1983: 333). У поменутим изворима налазимо две речи које се изводе овим суфиксом: **људерина** (← људ(и), према уобичајеном *људесина*/*људескара* са значењем велик, крупан човек) и **гвожђерина** (← гвожђе, према *гвожђурина*), међутим обе речи су потврђене и забележене у РСАНУ.

4.3. Суфикс *-уљина* учествује у творби различитих аугментатива и пејоратива: *торбуљина, чорбуљина, кравуљина, травуљина, совуљина,*

[31] Суфикс *-арина* који је настао перинтеграцијом суфикса *-ина* уз основе на *-ар* (поштар + *-ина* = поштарина) и који се временом осамосталио (школа + *-арина* = школарина) најчешће носи значење накнаде, дажбине: *друмарина, мостарина, путарина, школарина.*

змијуљина, а нова реч настала овом творбом је **хартуљина**[32] у значењу велика хартија.

5. Закључак

5.1. Као што запажамо, претежно аугментативно значење које имају творбени типови са суфиском *-ина* (најраспрострањенији општи тип је *именица* + вар. суфикса *-ина*) утиче на то да највећи број нових речи незабележених у речницима буде из те творбено-семантичке категорије. Међутим, присутни су и примери из категорије именица *nomina essendi*, који махом имају стилски обојен карактер. Најчешћи творбени тип нових речи је присвојни придев изведен од властите именице у основи + суф. *-штина*. Тај творбени тип је условљен специфичном природом свог значења *(оно што има својства и особине онога што је творбена основа)*, а властита имена у основи најчешће означавају особе које могу бити више или мање значајне у историји или актуелне у јавном животу. Суфикс *-ина* задржава продуктивност у оним примерима где не мења основно лексичко значење речи већ га само модификује (аугментативи, пејоративи, nomina essendi). Такође, нове речи могу бити само синонимски парњаци већ постојећих аугментатива који су регистровани и описани у речницима. Примери показују да су суфикси који су у литератури означени као продуктивни и данас активни у творбеним процесима, док се они окарактерисани бројношћу примера као непродуктивни, осим у неколико изузетака, и данас могу означити тим статусом.

5.2. Иако су питању нове, незабележене речи, мотивне лексеме и творбена средства су познати, а прозиран је и механизам настајања. Међутим, да би ова лексика стекла статус општеупотребне у савременом српском језику, потребна је њена фреквентнија присутност у књижевно-уметничким и публицистичким текстовима, док се поједини усамљени примери не могу узети као образац по коме ће се формулисати правило о продуктивности одређених типова. Оне показују да се одређени творбени типови (као нпр. придев + суф. *-ина*) по потреби могу активирати иако лексика настала њиховом употребом звучи индивидулано, док су други (нпр. именица + суф. *-чина*) делимично продуктивни и данас и лако се уклапају у лексички систем, поготово када у значење уносе афирмативну компоненту ’позитивно’, ’добро’ или пејоративну карактеристику.

[32] Ђуро Даничић бележи аугментатив од хартија *хартијешина* (Даничић 1860: 496), а у РМС можемо наћи *хартијетина*.

5.3. С обзиром на то да се корпус рада односио само на *Речник нових и незабележених речи* Ђорђа Оташевића вероватно је да оваквих нових речи има више, поготово ако узмемо у обзир позајмљенице из страних језика, најчешће енглеског (*компјутерчина*, *мониторчина*), те нове жаргонизме или вулгаризме (*смарачина*, *бедачина*, *морончина* итд.). Њихов фонд може се увећати и ако нам као корпус послуже актуелни текстови на интернету, који представљају приближан одраз свакодневног разговорног стила.

Нове речи са суфиксом *-ина* и његовим варијантама у српском језику			
Суфикси означени као продуктивни	-ина[1]	*бескрајина, неоштрина, свугдина, свепразнина, немрклина, неомеђина*	именице, трпни придеви, р. гл. придев
	-ина[2]	*победничина*	
	-чина	*наркоманчина*	именица са значењем особине
		камиончина, солитерчина, шифоњерчина, компјутерчина, мониторчина, телефончина, екранчина	именице са значењем материјалних реалија
		алкохолчина, проблемчина, спратчина, висинчина, носинчина	
	-етина	*фразетина, градетина, панораметина, бомбетина, дојкетина, газдаричетина*	
	-штина	*новохрваштина*	именица са значењем говора, језика

		абдићевштина, бранковићевштина, брозовштина, туђмановштина, слободанштина, гебелсовштина, гутемберговштина, хебранговштина, херкуловштина, прометејштина, рамизовштина, ранковићевштина, стаљинштина, едиповштина	властита имена
		албанштина, балканштина	етици и топоними
		шундовштина, агитроповштина	заједничке именице са значењем друштвене појаве
		партизанштина, ибеовштина, маспоковштина, скојевшина, црквештина	именице са значењем покрета, припадника покрета или организација
	-отина	*сагорелотина, поцепотина*	глагол
	-урина/-јурина -усина	*каменчурина, сличурина, градусина*	
Непродуктиви суфикси	-нина	*дебатнина, душнина, леснина*	
	-уљина	*хартуљина*	

6. Примери нових речи са суфиксом *-ина*:[33]

[33] На крају рада дали смо списак само оних лексема за које смо нашли потврде на интернету или у *Електронском корпусу*. Остале нове речи нашли смо на сајту http://sh.wikipedia.org/wiki/RNiNR-C на коме се налази речник нових речи Ђорђа Оташевића.

агитпровштина: Чиста *агитпровштина*, глупа и блесава до крајности … колико је блесава говори ти што је данас.[34]

алкохолчина: *Алкохолчина*, мој фах. Ово је дефиниција онога што многи људи раде механички, не узимајући у обзир ове неизбежне факторе.[35]

балканштина: С времена на вријеме пожелите да сте много ближе дешавањима с наших простора, тачније, проради *балканштина* у вама.[36]

бескрајина: *Бескрајина* је моја љубав ко бескрајно поље цвијеће.[37]

бомбетина: Медијска *бомбетина*![38]

брозовштина: Будући да је *брозовштина* у раној руралној и подивљалој Југославији уништила цијело грађанско друштво …[39]

висинчина: Па бар да си ракоњу сликао/ла одозго, него и њега са стране, а оно позади ми не делује да је нека *висинчина*.[40]

газдаричетина: Прво Оли у најчупавијем издању, тотално запуштено псето … наравно није крив он него *газдаричетина*.[41]

гебелсовштина: Ваљда би требало да буде могуће критиковати нечију емисију без отпужби за најцрњу *гебелсовшину*. – Политика 7. 10. 2006.

камиончина: А ако улети *камиончина*, па што не гледа где вози?[42]

наркоманчина: Увек ће наћи контраразлоге и рећи „*наркоманчина* се вратила богу и сада нама соли памет.”[43]

неомеђина: Трагом затуреног рукописа: Елена, жена *неомеђина*.[44]

неоштрина: Дубинска оштрина не постоји јер практично постоји само усвојена дефиниција нечега што би се пре могло назвати „прихватљива дубинска *неоштрина*“[45]

панораметина: Прекрасна *панораметина*![46]

---

[34] http://fotozine.org/?knjiga=forum&poglavlje=205&list=5820

[35] http://vukajlija.com/recnik/autori/18350/komentari?strana=306

[36] http://novinar.me/index.php/reportaze/item/340-sarajlija-o-beogradu

[37] http://www.tekstovi.com/2689/halid_beslic/jos_koliko_godina_da_cekam.html.

[38] http://www.facebook.com/PremiershipBalkanFans/posts/137259296402366.

[39] http://www.bulgaria88.narod.ru/Tomislav.htm

[40] http://www.myhrpc.com/contest/397/Pticja_perspektiva/42575.

[41] http://www.ljubimci-forum.com/index.php?topic=42702.2060;wap2.

[42] http://www.serbianmeteo.com/forum/index.php?topic=1228.5;wap.

[43] http://forum.verujem.org/index.php?topic=6623.0;wap2.

[44] http://books.google.rs/books/about/Tragom_zaturenog_rukopisa.html?id=otn9AAAACAAJ&redir_esc=y.

[45] http://www.refoto.rs/broj-46/foto-skola/moje-iskustvo-dubinska-neostrina.20.html.

[46] http://fotozine.org/?knjiga=galerije&poglavlje=752&list=13292&element=151617.

партизанштина: Неки домаћи теолози сматрају да Хрватској не прети никакво неусташтво, него управо буђење *партизанштине.* – НИН 28. 2. 2002.

поцепотина: Битно ми је да је стрип комплетан, без *поцепотина* и трагова писања.[47]

проблемчина: *Проблемчина*!!! Кад покушам да угасим компјутер, угаси ми се монитор.[48]

прометејштина: Такав резултат би да иде преко не само совуљагиног мудраца него и оног орлушног (нат)човека који се сад препознаје као и даље једна епска *прометејштина*.[49]

ранковићевштина: Тако је то кроз *„ранковићевштину”* створен један изузетно утицајан комунистички идеолошки правац.[50]

свепразнина: Мајка је моја универзум и свемирска *свепразнина*.[51]

скојевштина: Је, а кад је директ, онда је то „парола“, *„скојевштина”*.[52]

сличурина: …разноликих комуникацијских алтернатива, амбијената, хепенинга, морбидних *сличурина* и сличних атракција „junk arta”.[53]

солитерчина: Испред једне *солитерчине* на Новом Београду, коју станари из милоште зову кретен, комшинице изнеле шпорет на дрва – Политика 24. 09. 2000.

спратчина: Седамнаест спратова, односно *спратчина*, те две пратеће зграде, па помножите и саберите.[54]

туђмановштина: Печарић каже да се Булајић представља као велики борац против *туђмановштине* – Политика 29. 05. 2000.

фразетина: Само једна скорашња смицалица коју су измислили наши ватрогасци, једна офуцана *фразетина* по којој је писац будала и трбухозборац – Данило Киш, *Горки талог искуства*.

хебранговштина: Јел јој безосећајна *хебранговштина* из ХЗЗО није досад дала ни топлице у РХ.[55]

---

[47] http://www.darkwood.co.rs/forum/index.php?topic=6813.0;wap2.

[48] http://forum.krstarica.com/showthread.php/397004-Problem%C4%8Dina!!!

[49] http://www.plastelin.com/content/view/699/82/.

[50] http://katalaksija.wordpress.com/2011/05/29/hapsenje-ratka-mladica-od-avnoj-a-do-haga/

[51] http://www.diwanmag.com.ba/arhiva/diwan1/sadrzaj/sadrzaj10.htm.

[52] http://pollitika.com/u-ocekivanju-godota.

[53] http://www.pecat.co.rs/2010/11/dejan-doric-o-usudu-epohe-demolirane-lepote/.

[54] http://nwbih.com/news.cgi?ref1=1196.

[55] http://www.forum-opp.com/index.php?topic=4349.15;wap2

шифоњерчина: *Шифоњерчина* на четири точка, као неки џип, како га неки безумници зову.[56]

ЛИТЕРАТУРА:

Babić 1981: Stjepan Babić, *Tvorba imenica sufiksima na -ina*. Rad JAZU 388. Zagreb, 313–335.

Babić 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus, Zagreb.

Белић 1949: Александар Белић, *Савремени српскохрватски књижевни језик, II део. Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд.

Даничић 1860: Ђуро Даничић, *Српска деминуција и аугментација*, Гласник Друштва србске словесности XII, Београд, 474–499.

Драгићевић 2011: Рајна Драгићевић, *Лексика квалификована као индивидуална у српским дескриптивним речницима*, Лексикологија, ономастика, синтакса, Зборник у част Гордане Вуковић, Филозофски факултет, Нови Сад, 47–57.

Јовановић 2010: Владан Јовановић, *Деминутивне и аугментативне именице у српском језику*, Монографије 9, Институт за српски језик САНУ, Београд.

Киршова 1988: Маријана Киршова, *Аугментативи са суфиксима -ина, -етина, -урина у Вуковом Рјечнику*, Наш језик XXIII/1–2, 42–54.

Клајн 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику. Други део. Суфиксација и конверзија*, Завод за уџбенике и наставна средстава – Институт за српски језик САНУ, Београд.

Николић 2000: Мирослав Николић, *Обратни речник српскога језика*, Матица српска – Институт за српски језик САНУ – Палчић, Београд.

Оташевић 2008: Ђорђе Оташевић, *Мали речник нових речи*, Алма, Београд.

Радуловић 1956: Јован Радуловић, *Аугментативно-пејоративна значења неких именица*, Наш језик VIII/3–4, 106–113.

РСЈ: *Речник српскога језика*, Матица српска, Нови Сад, 2007.

РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Матица српска (I–III и Матица хрватска), Нови Сад (I–III и Загреб), 1967–1976.

РСАНУ: *Речник српскохрватскога књижевног и народног језика*, I–XVIII, Српска академија наука и уметности – Институт за српск(охрватск)и језик, Београд, 1959–.

Стевановић 1964: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик. Граматички системи и књижевнојезичка норма. I. Увод, Фонетика, Морфологија*, Научна књига, Београд.

[56]http://www.vesti-online.com/Vesti/Zanimljivosti/110664/Prodajem-jugo-Auto-dizajnirao-retard-a-sklapali-ga-pijanci.

Ћорић 2012: Божо Ћорић, *О дериватима са значењем производа животињског порекла у српском језику*, Творба речи и њени ресурси у словенским језицима, Филолошки факултет, Београд, 364–385.

Ћорић 2008: Божо Ћорић, *Творба именица у српском језику*, Библиотека књижевност и језик, књ. 24, Друштво за српски језик и књижевност, Београд.

Ћорић 1981: Божо Ћорић, *Именички суфикси с иницијалним* ч, Књижевни језик, X, бр. 4, 15–18.

Текст објављујемо са дозволом аутора, Први пут је објављен у: *Наш језик* 43/3–4, Београд, 2012, 55–69.

Слободан Новокмет[57]

ДА ЛИ ЛЕЖЕЋИ ПОЛИЦАЈАЦ СПАВА ИЛИ САМО ЛЕЖИ?

Пре дванаест година, тачније 2006. године, на конкурсу за најбољу нову реч који се у Хрватској организује од 1993. године и чији је циљ да се нађу одговаарајуће замене „непотребним и неприлагођеним туђицама", прву награду однела је реч – *успорник*. Чак и без дефиниције, јасно нам је да је у питању предмет који нешто или некога успорава, који служи за (нечије) успоравање – а коме је успоравање неопходније него учесницима у саобраћају?! Управо је ова реч после тога постала скоро општеприхваћена замена за синтагму *лежећи полицајац*. И Институт за словеначки језик Франа Рамовша недавно ја на својој Фејсбук страни објавио да је добио предлог за нову реч која би заменила лежећег полицајца – *рукеж* (rukež).

Дефиницију *лежећег полицајца* данас не можемо наћи ни у једном речнику српског језика иако је сâм термин широко прихваћен – од саобраћајних стручњака до тестова за полагање вожње. Са семантичке стране, у питању је „вештачка препрека на коловозу којом се возачи приморавају да у циљу безбедности саобраћаја на појединим местима смање брзину возила … тамо где се … појављују пешаци, нарочито деца" (С. Јокић, Политика онлајн, 27. 5. 2017). У *Правилнику о техничким средствима за успоравање саобраћаја на путу* термин *лежећи полицајац* дат је под наводницима, што говори о његовој неформалној употреби, док је као термин узет *вештачка избочина*, која је и дефинисана као „техничко средство за успоравање саобраћаја конвексног профила на коловозу које ограничава брзи-

[57] Институт за српски језик САНУ
slobodan.novokmet@isj.sanu.ac.rs

ну кретања возила". Према овом правилнику, постоје и друга физичка средства успоравања саобраћаја, а то су *платформе, плато, сужење коловоза, шуштећа трака* и сл.. У *Правилнику о техничким средствима за успоравање саобраћаја на путевима и посебним техничким средствима за заштиту безбедности деце* („Службени гласник РС", број 41/9) терминологија је формулисана тако да је термин *вештачка изборчина* хипероним, док су лежећи полицајац (такође под наводницима), путни јастуци, платформе, платои и сл. хипоними, односно различите врсте вештачких избочина.[58]

С лексичке стране, спој *лежећи полицајац* био би лексикализована синтагма, односно јединица која је по својој структури синтагма, али се по већини осталих својих својстава приближава речима. Т. Прћић такве јединице назива фразним именицама или лексикализованим колокацијама, као што су нпр. *морски пас, слепи миш, атомска бомба* итд. (в. Прћић 2011: 59).

У структури ове синтагме препознајемо глаголски прилог садашњи глагола *лежати – лежећи*, који је у конструкцији *лежећи полицајац* добио особине придева, тј. претрпео адјективизацију. Адјективизација је омогућена тиме што глаголски прилог садашњи означава „стално бивање у стању које је означено мотивним глаголом, што чини да се појмови уз чија имена тако употребљени гл. прилози стоје ближе одређују" (Станојчић, Поповић 2014: 176). Ово постаје продуктиван модел творбе описних придева: текући, -а, -е (*текућа вода*), висећи, -а, -е (*висећи мост*), летећи, -а, -е (*летећи тањир*) (И. 176), а самим тим може постати део различитих устаљених израза, нпр. *клечећи став, крстарећа ракета, пратећи вокали, светлећа реклама, седећи став* и сл. (Клајн, Пипер 2013: 255), који би могли да се посматрају као фразне именице. Чак је и облик *лежећи* обрађен као прави придев у Речнику САНУ и део је различитих устаљених синтагми као што су *лежећи положај, лежећи став* ('при коме је тело водоравно положено'), *лежећи болесник* ('који је болешћу везан за постељу, за лежај, који се одмара лежећи') и сл.

У чему је онда проблем с *лежећим полицајцем* и има ли уопште проблема? Успоравање вожње, које је услед ових бетонских или гумених водоравних препрека неопходно уколико не желите да оштетите своје возило, возачи су вероватно у једном тренутку видели као присилно и наметнуто. Сва је прилика да је таква физичка препрека отуда и прозвана „полицајцем". С. Јокић у чланку из *Политке онлајн* од 27. маја 2017. године каже да „овај термин није на месту, јер се на известан начин подсмева

[58] Консултовањем са стручњацима за саобраћај, дошли смо до закључка да се *вештачка избочина* и *лежећи полицајац* могу третирати као синоними.

једној професији и њеним припадницима, униформисаним саобраћајцима који брину о нашем животу на улицама и путевима”, предлажући да изаберемо неку подеснију кованицу уместо *лежећег полицајца*.

Занимљиви су и коментари читалаца *Политике онлајн* који су на поменути чланак реаговали тако што су износили своје предлоге за алтернативни назив овог саобраћајног помагала. Један читалац предложио је да се *лежећи полицајац* назове *хајдук* или *путни хајдук* (с обзиром на то да чека у бусији као хајдуци), а остали предлози су: *брзинска препрека*, *контролор брзине*, *блокатор брзине*, *брзински регулатор*, *чувар деце*, *мини препрека на путу*. Други читалац је предлагао изведенице од глагола кочити – *кочник*, *укочник*, *искочник*, *закочник*, а трећи – *успоривач брзине возила*. У анкети коју смо поставили на Фејсбуку на страници ’Сваког дана по једно правило из области језичке културе’ учесници су као могуће заменске речи и синтагме за *лежећег полицајца* предлагали: *успоривач саобраћаја*, *грбина*, *принудни успоривач (брзине)*, *смањивач брзине*, *командир*, *кочко*, *аутоуспоравач*, *возилоуспоривач*, *лежач*, *асфалтни статик* и сл. Изнети примери доводе нас до закључка да није једноставно наћи монолексемски назив који би био довољно семантички прозиран, те чија би употреба, у исто време, била прихватљива за формалне, као и неформалне говорне ситуације.

Такође, занимљиво је погледати како је ова физичка препрека названа у другим светским језицима, што ће нам показати и да термин *лежећи полицајац* није настао изворно у српском језику. У енглеском језику, у зависности од тога да ли смо на америчком или европском континенту и у зависности од тога на коју врсту препреке се односи, лежећег полицајца зову *speed bump* (буквалан превод био би ’брзинска избочина’ или ’избочина за регулисање брзине’), *speed hump* (’брзинска грба или избочина’), а познати су и називи *sleeping policeman* (буквално – ’спавајући полицајац’) и *lying policeman* (’лежећи полицајац’). У руском језику званичан назив је *иску́сственная неро́вность* (’вештачка избочина’) или неформално *лежачий полицейский*, слично као и у бугарском – *легнал полицай* (’лежећи полицајац’). У француском такође постоји неколико назива – *un ralentisseur* (’успоравач’ или ’оно што успорава’), а ту су и називи *gendarme couché* (’спавајући полицајац’ или ’жандар’), који више није у употреби, и *dos d'âne* (буквално – ’магареће леђа’). У шпанском језику у питању је *guardia dormido* (’спавајући стражар/полицајац’) или *guardia tumbado* (’лежећи стражар/полицајац’), док је италијански назив *dosso artificiale* (’вештачка избочина/препрека’).

Као што видимо, премда нигде није озваничен у употреби, термин *лежећи полицајац* поприлично је распрострањен у разговорној традицији више различитих језика. Иако су могући и други називи, од којих је један

вештачка избочина, питање је да ли је *лежећем полицајцу* могуће наћи одговарајућу замену, поготово у форми једне речи (за шта су најтранспарентнији предлози *успорник, успоривач, блокатор, кочионик, избочина, препрека, принудник* и сл.). Да ли ће нека нова реч заживети и постати део активног лексичког фонда, зависи првенствено од говорника језика у ком се појавила, затим од њене распрострањености и употребе у различитим комуникативним ситуацијама и контекстима, али и од присуства те речи у различитим званичним документима који уређују одређену област или сферу деловања у којој „постоји потреба за њом". Тренутно, рекли бисмо, *лежећи полицајац* не иде нигде – његово је место у лексичком систему српског језика чврсто осигурано.

Литература:

Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за гимназије и средње школе*, 2014, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Иван Клајн, Предраг Пипер, *Норматива граматика српског језика*, 2013, Нови Сад: Матица српска.

Правилник о техничким средствима за успоравање саобраћаја. Правилник је објављен у „Службеном гласнику РС", бр. 9/2014 од 30. 1. 2014. године, а ступио је на снагу 7. 2. 2014.

Правилнику о техничким средствима за успоравање саобраћаја на путевима и посебним техничким средствима за заштиту безбедности деце („Службени гласник РС", бр. 41/09).

Света Јокић, Друго име за лежећег полицајца, *Политика онлајн*, 27. 5. 2017 http://www.politika.rs/scc/clanak/381433/Pogledi/Drugo-ime-za-lezeceg-policajca

Тврто Прћић, Фразне именице: и синтагме и речи, *Лексикологија, ономастика, синтакса. Зборник у част Гордани Вуковић*, Нови Сад: Филозофски факултет, 59–71.

Текст објављујемо са дозволом аутора. Први пут је објављен у: *Језик данас : нова серија : Гласило Матице српске за културу усмене и писане речи* 12, стр. 32–35.

Дејан Ајдачић

СПОРТСКЕ КОМПОНЕНТЕ У НОВИМ СРПСКИМ ФРАЗЕОЛОГИЗМИМА

Нови фразеологизми јављају се у различитим сферама људске делатности, а сразмерно често настају у сфери забаве и спорта. Спорт и у српском језику представља извор бројних фразеолошких неологизама. Истраживања нових фразеологизама са спортским компонентама у српском језику су малобројна. Полазећи од идеја Џорџа Лејкофа о метафорама са којима живимо, Далибор Кесић англиста из Бања Луке и Емир Мухић су у тексту „Спорт у метафори и метафора у спорту“ разматрали англојезичке изразе у којима мотивациону основу има спорт. Аутори су уз енглеске идиоме са метафорама повезаним са спортом, указали на историјске околности њиховог настанка и дали српске фразеологизме блиског значења – чешће без мотивационе основе у спорту, тј. без еквивалентне фразеолошке форме [Kesić / Muhić 2013]. У књизи о поредбеној српско украјинској фразеологији наведено је двадесетак примера фразеологизама са спортским реалијама [Айдачич/Непоп-Айдачич 2015: 39, 239-240]. На кијевској катедри за славистику Антон Богданов је одбранио бакалаурски рад о „спортским“ фразеологизмима у политичком дискурсу на грађи интернет текстова од 2000. године [Богданов 2015].

У овој прилици разматрају се најпре контактолошки аспекти српских фразеологизама лексема и фразеолошких јединица са другим језицима, потом се наводе фразеологизми по видовима спортова, предлаже подела по значењима, да би на крају било оцртано укрштање дискурса са истраживаним фразеологизмима.

1. Контактолошки аспект. Ако се неофразеологизми посматрају са становишта језичког порекла компонената, данашњи спорт не познаје границе међу државама и језицима, како због ТВ преноса, велике пажње медија, утицаја енглеске лексике на друге језике тако и због повећане заинтересованости савременог човека за спорт. Неки од спортова су историјски настали и развијали се у одређеним земљама, што се одражава и у називима реалија које се у њима користе, као на пример фудбал, што је довело и до великог присуства енглеских речи у фудбалу и у другим језицима. Сто-

га је са лингвистичке тачке гледишта ваљано испитати какве су везе између фразеологизама језика у коме су се историјски формирали. Могуће је испитати статус позајмљених лексема и видове њихових адаптација, али и уочити везе израза у два језика – као преузете или калкиране фразеологизме.

1.1. Када је реч о неофразеологизмима у српском језику, јасно је да су изрази *држати у клинчу, направити фаул, ферплеј игра, бити аутсајдер, бити у офсајду* које садрже позајмљене речи *clinch, foul, fairplay, outsider, ofside* које су морфолошки и фонетски адаптиране и одомаћене у српском језику и као самосталне речи и у наведеним изразима.

Енглески фразеологизми са речима за спортске реалије нису се у једнакој мери пренели у све словенске језике. Тако, на пример, *fals start* који је из тркачке терминологије добио проширено значење 'погрешан почетак'. Он се у таквом значењу појављује у форми *фальстарт* у руском и украјинском језику, док га у српском нема. Неки изрази као *Don't change the rules [in the middle of the game]* 'не мењај правила', *The ball is in your court* из тениса – 'твој је ред', *Monday morning quarterbacking* из безбола немају еквиваленте у српском језику. Овај израз о накнадном паметовању настао је као резултат бесплодних разговора сваког понедељка о погрешним потезима у одиграним недељним утакмицама америчког фудбала [Kesić / Muhić 2013].

Реч *финиш (*енглески *finish)* која се јавља у фразеологизмима *на финишу, у финишу,* који се најчешће јавља у спортским извештајима, али постоје потврде и ван спортског дискурса (Клиничка смрт српске индустрије *у финишу!*; Удара ли Шешељ *у финишу кампање* и на Вучића).

Бројност фразеологизама са компонентама из спортова зависи у великој мери од популарности видова споротова у појединим културама. Тамо где амерички фудбал није стекао велику гледаност нема ни масовног познавања нити тог спорта, ни језичких одраза у ситуацијама које се у њему одигравају. Изрази у енглеском језику повезани са коњским тркама немају еквиваленте у српском језику. Устаљеност и раширеност нових фразеологизама може да зависи од успешности спортиста и спортова у одређеној средини. Тако је могуће очекивати да ће изрази повезани са спортовима бити присутнији у језицима народа у којима је неки спорт популарнији.

1.2. Поред речи из енглеског језика у српским неофразеологизмима са спортским компонентама јављају се и речи из француског, немачког, италијанског и других језика. У српском језику реч *штафета* има два значења: 1) вест коју преносе курири гласници, 2) трка са палицом која се предаје и сама палица која се предаје наредном тркачу. Реч потиче из романских језика – француског *estafette* и италијанског *staffetta,* али је очи-

гледно у српски језик ушла посредством немачког језика *Stafetta*. Може се рећи да је у изразу *предати штафету* дошло до иновирања старог фразеологизма, при чему је старо значење потиснуто и заборављено. Реч *штафета* се појављује у устаљеним изразима са глаголима *предати, преузети, примити, носити штафету*.

У Краљевини Југославији је 1939 из Крагујевца кренула штафета посвећена рођендану младог краља Петра II Карађорђевића [Григоров 2008: 106-107]. У част Јосипа Броза, по угледу на ову манифестацију је иницирана такође у Крагујевцу штафета 1945. године. Скојевци су предложили да се штафета преда на Титов рођендан. Трчање омладине по социјалистичкој Југославији у част Јосипа Броза Тита је названо *Титова штафета, штафета младости*. Предавање штафете председнику СФРЈ се до 1955. одигравало у Белом двору, а јубиларну, десету штафету Тито је примио на стадину ЈНА 25. маја уз масовни слет, што је уз присуство комунистичке врхушке социјалистичке Југославије постала традиција. У социјалистичкој Југославији се појавио и нови фразеологизам *уручити штафету*, што је представљало врхунац целог ритуала у одржавању култа личности. После Титове смрти штафета је предавана председнику Савеза југословенске социјалистичке омладине [Григоров 2008: 112]. У српском језику и после Тита, реч штафета се појављује у новим везама: *Сомалијски пирати предали штафету, предаје глумачке штафете, песничка штафета* и др.

1.3. Француска реч *crochet – кроше*, која означава ударац у боксу из полукружног замаха појављује се у оказионалним изразима који упућују на ударац некоме или нечему. *покушај* ***вербалног крошеа*** *овог политичара перолаке категорије, То ће бити* ***демократски крошеи*** *са леве и десне стране*.

Реч *фаворит* (из израза *бити фаворит*) има порекло из италијанског језика. Раније је ова реч коришћена у значењу љубимац, омиљена особа. У том значењу, рецимо и у руском „Фаворит царицы“.

1.4. Име места Маратон на коме су се 490. године сукобиле персијска и атињанска војска постало је познато по подвигу војника који је истрчао од Маратонског поља до Атине да дојави о победи Атињана. Маратоном је названа трка дуга 42 километра, која се организује у многим светским местима: Београдски маратон, Њујоршки маратон, Берлински, Варшавски маратон. Али поред тога реч *маратон* је постала и део израза у другим дискурсима.

2. Фразеологизме са речима које указују на спорт је једноставно поделити **по видовима спортова** указујући на оне спортове који су обогатили фразеолошки систем неког језика. Када је реч о српском језику, плодо-

творни су средином 20. века били бокс, шах, док су крајем века и почетком 21. века неофразеолошки продуктивни фудбал и кошарка.

Међу индивидуалним спортовима, бокс је најпродуктивнији у творењу фразеологизама у српском језику. Изрази који у српском језику потичу из бокса су: *држати у клинчу, ударац испод појаса, бацити на под, бацити у нок даун, нокаутирати некога, остати на ногама, прва рунда, последња рунда, нокаут-фаза Лиге шампиона.* Са шахом су повезани изрази *направити* [*извршити*] *рокаду* 'направити измене', *матирати некога, бити у пат позицији, извети краљицу.* У српском језику је неофразеолошка продуктивност индивидуалних спортова мања него у колективним. То се може повезати и са мањом популарношћу ових видова спортова у Србији. Ипак, неки од израза су изашли ван оквира индивидуалних спортова, као изрази из атлетике *предати штафету, прави маратон, подићи летвицу.* Боди билдинг са *набилдовати мишиће* се проширио у могућем коришћењу глагола *набилдовати нешто.* Из рвања и борилачких вештина потиче израз: *гвоздени загрљај.*

Постоје фразеологизми са компонентама које упућују на групу спортова, рецимо на оне у којима је циљ дати гол (*дати аутогол, пробушити мрежу, затрести мрежу*). У спортском дискурсу су најуже примењиви они изрази који се могу применити само у једном виду спорта. Раширеност оваквих фразеологизама у ванспортским дискурсима је мања, али није пропорционална, то јест, неки од фразеологизама везаних за један вид спорта могу ући у друге дискурсе и чешће бити коришћени, него други фразеоологизми тог истог спорта које користе само у кругу играча, тренера и навијача.

Неки спортски фразеологизми тичу се свих надметања у којима је циљ постизање гола: срп. *продати* [*изгубити*] *лопту, очи у очи са голманом, затрести пречку* [*стативу*]. Фудбал и други колективни спортови чији циљ дати гол, у српском језику: *централни играч, вратити некоме лопту, задржати лопту, затрести мрежу, погодити стативу [пречку], дати аутогол* 'направити себи штету', *бити [наћи се] у офсајду* 'наћи се у недозвољеној позицији', *направити бункер, дати гол у своју мрежу, избацити у аут, из корнера, из аута, бити у офсајду, дванаести играч* 'подршка публике'.

Љубитељи кошарке, кошаркаши и спортски коментатори у Србији веома често користе изразе *лупити банану* [*рампу*], *попити банану, погодити [гађати] тројку, три секунде, грешка у корацима,* [*седи*] *спава у рекету,* али они нису шире устаљени ван кошаркашких утакмица, спортских преноса, новости и коментара. Извесно осамостаљење речи 'банана' у значењу блокада, несумњиво проистекло из кошарке (ово није англицизам, јер Американци користе реч блок) могуће је приметити у изразима:

добио банану, попио банану ‘доживео неуспех’. Ови примери неологизације у фразеолошком систему потврђују да стварање нових фразеологизама са спортским компонентама не мора да буде нужно повезано са позајмљеницама из других језика, већ да је могућ настанак нових фразеологизама у оквиру појединих језика. Такви су и изрази одбојкаша [*кувати*] *преко блока, направити упијач,* који су остали у кругу српских познавалаца одбојке и спортских новинара. Међу ватерполистима користи се израз *потопити лопту* за поступак који није дозвољен у игри. Пореклом из говора ловаца и ратника изрази *на нишану, на удару* су прешли и у спорт.

Циркуске и спортске справе које помажу да скок буде виши, допринеле су појави израза *одскочна даска* и у ширем, преносном значењу ‘позиција са које је могуће даље напредовати, привремени посао који обећава напредак’ ‘дати подстицај развоју нечега’.

3. Типови значења. Неки фразеологизми са речима које означавају реалије из спорта вероватно имају и ранију употребу. Фразеологизми са спортским реалијама понекад представљају иновације старијих фразеологизама углавном из сфере ратовања, лова или игара-надметања, али то могу бити изрази засновани на новим реалијама, које у лову или рату нису биле познате. Могуће је анализирати културолошке аспекте разлика које потичу од иновираних старијих фразелогизама и нових фразеологизама. Увећање слободног времена и спорта као активности која се активно или навијачки прати, у животу савременог човека има видно место, што се одражава и у језичким изразима који су првобитно настали у спорту.

Игра као древни феномен, сигурно је нашла одразима у изразима који означавају фазу игре. Вероватно није погрешно додати да су ти стари изрази у извесној мери иновирани, јер се само поимање игре променило, тако да се тек условно новим фразеологизмима могу сматрати јединице: *започети игру, завршити игру, играти нову* [*сасвим другу*] *игру, остати у игри, бити у игри, груба игра*. Ови фразеологизми се широко јављају како у исказима о спорту, тако и у дискурсима ван спорта.

3.1. Сукоб и игра. У трећем зборнику из серије *Komparacja współczesnych języków słowiańskich*, посвећеном неофразеологији (Opole 2008) теоријске аспекте иновирања старих фразеологизама и творења нових разматрало је више аутора (Мокиенко, Валтер, Финк, Барболова, Бамба и др). Иновирањем војничке терминологије и фигуративних значења део фразеологизама је задобио значење које носиоци српског језика повезују са спортом. Тактичке ситуације губитка иницијативе, задршке, појачане активности, ефективног резултата могу бити изражене фразеолошки. Посредством концептуалне метафоре која се развија, ситуација се објашњава системом других реалија.

3.2. Ранг такмичења и успешност такмичара**.** У српском језику не користи се реч *дивизија* у значењу ранга такмичења, која је из енглеског ушла у неке словенске језике. При означавању успешних спортиста, а из спорта пренесено и на неспортске ситуације Срби говоре: *прва лига, шампион. бранити титулу, бити првак, на челу табеле, бити фаворит.*

За такмичаре или екипу који по претходним резултатима представљају слабијег противника, од кога се не очекује победа, говоре: *бити аутсајдер, бити резерва, седи на клупи.* Израз *<неко> греје клупу* садржи ироничну нијансу, која произлази из везе представе о грејању нечега што није потребно грејати и на известан начин истиче несклад жеље и способности играча или неспоразум играча и тренера. У лигашким такмичењима се успешност екипа мери местом на таблици, па изрази *бити друга лига* [*другoлигаш*], *последња лига* се користе и у спортском и ван спортског дискурса, а *на дну табеле, борити се за опстанак* означавајући слабе резултате у такмичењу ретко прелазе ван спортских оквира. Постоје фразеологизми који се користе у репортажама и преносима разних спортских догађања, јер указују на неке заједничке елементе утакмица: срп. *<неко> греје клупу*

Нека од раније коришћених сталних поређења (из рата, битака) *борити се као лав* ‘борити се свим силама’, *бацити на плећа* значи ‘надвладати, победити’, а *брз као стрела* ‘веома брз’ добијају своје обновљено значење у контексту спортских надметања. Поводом сталног поређења *брз као Фанђо*, може се рећи да је оно везано за славу тркачког шампиона, али се оно не користи у кругу тркача, већ за брзу вожњу обичних возача

3.3. Називи за фазу игре се појављују у фразеологизмима *прва рунда, последња рунда, прво полувреме, друго полувреме* означавајући почетну или завршну фазу не само спортског надметања, него и ванспортских активности на које се у разговорном или писаном контексту односе дати фразеологизми. Блиски по временској димензији су и фразеологизми *први звиждук, последњи звиждук* који означава звиждук судије којим се објављује почетак / крај утакмице, али може означавати и почетак или крај и ван спортског контекста. Одређење почетка или краја нечега, имају и фразеологизми *на старту, од првог звиждука – на финишу, у финишу, до последњег звиждука,*

3.4. Поштена игра. Када играчи поштују правила и судију и не играју грубо, говоре и*грати фер [игру], Бити фер, по ферплеју*. Израз се често користи и ван спорта и устаљује се у многим дискурсима. Адаптирани англицизам из ових израза, појављује се са негацијом у антонимским фразеологизмима: *нефер игра, бити нефер.*

3.5. прекршаји и казне. Опомене и казне у неким спортовима судија додељује дајући картоне обојене бојама: *добити жути картон* ‘бити опоменут’, [*добити*] *црвени картон* ‘избацивање играча из игре’. Ови фразеологизми „фудбалског порекла“ су интернационално раширени. У кошарци се говори *пета лична*. Овакви изрази изражавају тактичке ситуације, прекршаје или казне (*направити груби фаул, добити црвени картон, напустити терен*).

4. Укрштање појмовних представа различитих дискурса. Надежда Арутјунова истиче важност адресације дискурса на лексику, синтаксу, интонацију, фигуративност исказа зависно од тога коме је он упућен. И у фразеолошким исказима је могуће укрштање представа различитих дискурса. У неким случајевима лако је уочити и дијахронијски објаснити преношење лексике једног семантичког поља у фразеологизме другог семантичког поља. У руској лингвистици истраживан је однос војне и спортске лексике [9; 7; 8; 5]. Таква блискост се лако може показати и у фразеолошком систему других језика, укључујући и српски језик.

У спорту се користе фразеологизми који су сачували своју препознатљиву фигуративну везаност за рат и ратовање: блицкриг, десант, рат, експлозија, артиљерија. Карло Бем је књигу *Леворуки бомбардер Звонко Вујин* (2011) насловио у публицистичком стилу, ослањајући се на чињеницу да је српски боксер био леворук.

Друга пак фигуративна значења спорт и рат деле, па се може рећи да спорт, рат и игре надметања у традиционалној култури имају прелазна и укрштена семантичка поља (велика победа). Фразеологизми у спортским медијима користе и модификују старије фразеологизме који одражавају сазнања о лову, двобојима и ратовима.

Алузивно укрштање два дискурса заснива се на паралелном називању и повезивању несродних појава посредством неког заједничког, повезујућег чиниоаца, тако да и говорник и саговорник (или аутор и читалац текста) разумевају како алузију, тако и значење које се њоме истиче. Могло би се рећи да се употребом продужених паралелних алузија користи поступак „онеобичавања“ о коме је говорио руски формалиста Шкловски. Коришћењем структуралистичких појмова та појава би могла да буде названа употребом спортског кода у некој неспортској области (психологији, политици и др.). Лингвистичко-реторичким речником могло би се тумачити употребом концептуалне метафоре или укрштање дискурса.

Навијачки дискурс представља низ кратких текстова различитог типа – покличи, узвици, песме, изрази за ситуације у игри који често имају обележја сленга. Фразеолошки изрази навијача се делимично преплићу са спортским дискурсом, али нису истоветни. У српској етнологији постоје

истраживања навијачке културе која дотичу и вербалне особености понашања навијача, а лингвистичке студије нису развијене.

Уланчавање спортских фразеологизама у говору или тексту ван спортских реалија заснива се на алузивном укрштању два дискурса. Да би цео низ спортских фразеологизама у неспортском дискурсу био разумљив, говорник или аутор најчешће уводи у тај низ неким сигналом, маркером – чинећи процес пријема и разумевања уведеног низа спортских фразеологизама лакше схватљивим. У писаном тексту такав маркер могу бити наводници, нпр. *У „дубоком офсајду“*. Увођење низа спортских фразеологизама може бити учињено поредбеним или погодбеним конструкцијама или речима *фудбалским речником (казано, речено, говорећи), боксерским речником* и сл. Увођењем низа фразеологизама другог, паралелно разумљивог дискурса, указује се могућност коришћења и оних фразеологизама који нису још широко устаљени, јер двојни концептуални оквир даје могућност и њиховог разумевања.

> *Fudbalskim rečnikom govoreći*, narodnjaci su stavili Palmu na klupu; Грађани су јасно на изборима рекли да желе политику СНС-а и Александра Вучића, дакле политику стабилности и уређења Србије која, *фудбалским речником*, побеђује и код куће и на страни; демократе су, *фудбалским речником*, постигле још један аутогол; председник Владе, *фудбалским речником речено*, игра грубо; Када Вас саиграчи пошаљу у напад, а немају лопту да вам додају, *фудбалским речником*, послали су Вас у офсајд положај. Играч у офсајд положају је изневерен и преварен. Трчао је у напад верујући да ће добити лопту. За ову ситуацију у игри је крив Ваш тим, а не противнички; Поред, *фудбалским речником, представљеног* наводног дебакла косовске преговарачке репрезентације од стране капитена нашег тима; Dodiku bi najbolje bilo da, *bokserskim rečnikom* (a on se često tako i ponaša), napusti ring pre totalnog pada; *Košarkaskim rečnikom* ovo je namerna tehnička greška DS-a; Od savremenih novinara očekuje se da budu *košarkaškim rečnikom* all-round igrači.

Преношење у друге дискурсе неофразеологизама са спортским компонетама ван спорта сведочи да је фразеологизам усвојен и шире потврђен. Тако *изборни маратон, демократски маратон* означава фразеологизам спортског порекла у политичком дискурсу и значи дуго трајање и исцрпљујуће напоре током избора. Листу дискурса у којима се они користе свакако је могуће проширити.

Корпус разматраних српских фразеолошких неологизама у овом прилогу није представљен исцрпно. Комплетирање тог корпуса – по спортовима, или по значењима – дало би потпунију слику и омогућило још

тачније увиде. Овде није било речи о стилистичким аспектима нових фразеологизама са спортским компонентама, а ваљало би испитати њихове блиске варијанте у вишем и нижем стилском регистру. Указано је на укрштање фитуративних представа спортског порекла са другим људским делатностима, што се одражава у преплитању њихових дискурса. У књизи посвећеној поредбеној српској и украјинској фразеологији написали смо да се неофразеологизми могу анализирати „и са културолошке тачке гледишта“ [Айдачич/Непоп-Айдачич 2015]. Такво испитивање било би усмерено на функције спорта у животу савременог човека и језичке одразе у његовог појачаног значаја у култури.

Примери фразеологизама са компонентама спортског порекла у различитим словенским језицима сведоче о интернационалној раширености ове појаве. Велика присутност спорта у фразеологизмима у новинама и електронским медијима убедљиво потврђује ове сличности у различитим језицима. Поредбена анализа неофразеологизама са спортским компонентама у словенским језицима вероватно ће показати велики степен њихове еквивалентности, али би посебно интересантни били они малобројни нееквивалентни примери, који би указали на друкчије концептуализовање спортских реалија или њихово друкчије повезивање у дискурсу. Такво поређење би било посебно лако обавити у језицима који имају своје електронске националне корпусе. У ширем славистичком оквиру могуће је указати на радове корисне за компаративна истраживања. Артур Матковски је објавио неколико чланака о језику спорта у пољском језику [Matkowski 2002, 2008a, 2008b], а потом и књигу „Sport a język współczesnego polskiego dyskursu społecznego” [Matkowski 2011]. У руској лингвистици истраживан је однос војне и спортске лексике [Юрковский 1988; Елистратов 2005; Филиппова 2011; Буракова].

Истраживање неофразеологизама спортског порекла представља узак део фразеолошког система, али такав његов део који се у савремено доба активно користи и развија.

Литература:

Айдачич Деян, Непоп-Айдачич, Лідія. *Порівняльна сербсько-українська фразеологія: Навчальний посібник*, Київ, 2015.

Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс // *Теория метафоры: сборник*, Москва, 1990, с. 5–32. [Електронски извор] <http://www.philology.ru/linguistics1/arutyunova-90.htm>

Барболова, Зоя. Механизми и причини за формиране на нови фразеологизми // *Frazeologia*, Opole 2008, s. 67-87.

Богданов, Антон. *Фразеологізми та ідіоми з компонентами спортивного походження у сербській мові. Дипломна робота*, Київ 2015.

Буракова О. М. Изучение перферии семантического поля „война“ (на примере связи со спортивно игровой лексикой) [Електронски извор] <http://www.pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2007/358-lingvisticheskie-ekvivalenty-sovremennogo-mira/7951-izuchenie-periferii-semanticheskogo-polya-lvoynar-na-primere-svyazi-so-sportivno-igrovoy-leksikoy.html>

Григоров, Димитар. „Рачунајте на нас“. „Одломак“ о Титовој штафети или Штафети младости. [Електронски извор] <http://www.udi.rs/articles/d_grigorov_2008.pdf>

Елистратов, А. А. Военная лексика в языке спорта А. А. Елистратов // *Русская речь*, 2005, №2, с. 64-69. [Електронски извор] <http://russkayarech.ru/files/issues/2005/2/10-elistratov.pdf>

Филиппова, Нина. Спортивная метафора как сублимация военной метафоры (на материале политической коммуникации) // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*, Выпуск № 130, 2011, с. 80-87. [Електронски извор] <http://cyberleninka.ru/article/n/sportivnaya-metafora-kak-sublimatsiya-voennoy-metafory-na-materiale-politicheskoy-kommunikatsii>

Юрковский, Ігорь. *Активные процессы в русской спортивно-игровой лексике*, Кишинев, 1988.

*

Bąba, Stanisław, Liberek, Jarosław. O sposobach pomnażania zasobu frazeologicznego współczesnej polszczyzny // *Frazeologia*, Opole 2008, s. 59-66.

Kesić, Dalibor Muhić, Emir. Sport u metafori i metafora u sportu // *SportLogia*, 2013, 9(1), 28–33 [Електронски извор] <http://www.sportlogia.com/no7/srp4.pdf>

Matkowski, Artur. Sport a język współczesnego polskiego dyskursu społecznego // *Studia i szkice slawistyczne*, 2008, s. 147-156.

Matkowski, Artur. Jednostki języka sportu a leksykografia // *Studia Filologiczne*. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu, 2008.

Matkowski, Artur. Sport w języku : wygrać rzutem na taśmę // *Studia i szkice slawistyczne : literatura, kultura, język* / Ed: Wojciech Chlebda,; Irena; Światłowska-Prędota, Opole 2002.

Matkowski, Artur. *Sport a język współczesnego polskiego dyskursu społecznego*, Raciborz, 2011.

Текст објављујемо са дозволом аутора. Први пут је објављен у:
Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті Леоніда Булаховського, Київ, вип. 32, 2017. – с. 3–12.

Ђорђе Оташевић

БЕЛЕЖЕЊЕ НОВИХ РЕЧИ

Последњих деценија број нових речи и значења се нагло повећава. Овај процес је посебно карактеристичан за водеће језике света „који изражавају свепланетарно искуство“. Према подацима француских филолога лексика француског језика у XX столећу обнавља се сваких десет година за 25 процената. Процес повећавања знатно превазилази процес смањивања. Током 1957-64. године у Француској је објављиван велики једнојезички *Речник француског језика* у шест томова Пола Робера. Већ 1972. год. био је потребан читав том од 500 страна са посебним допунама за тај речник. Робер истиче да додатни том у основном свом делу садржи речи које су се први пут појавиле последњих двадесет година (1951-1971). Аутор говори о навали нових речи уз подршку штампе, радија, телевизије, биоскопа, јавне речи, научно-популарне литературе итд.

Други аутори говоре о „неологијској експлозији“, која је условила рађање посебне гране лексикологије – неологије, науке о неологизмима.

Има и другачијих мишљења. Руски лексикограф С. И. Ожегов сматра да количина нових речи, у односу на целокупну лексику руског језика, није тако велика. Од приближно 90.000 речи у речнику Д. Н. Ушакова на нове речи отпада нешто више од хиљаду (в. Ожегов 1974:33). Међутим, ово мишљење не противречи претходном јер је речник руског језика под редакцијом Д. Н. Ушакова издат пре Другог светског рата, а експлозија нових речи везује се за последњих педесетак година.

Увећање броја нових речи које се јављају у савременом стандардном српском језику последњих деценија се све више убрзава. Сакупљање и изучавање нових речи, израза и значења значајно је са друштвено-историјског, културно-сазнајног и лингвистичког становишта. Испитивање њиховог састава, структуре, значења, функције и др. осветљава сложене проблеме опште теорије језика (нпр. однос речи и појма, речи и реалије, развитак језика, улога социјалних и унутарјезичких фактора, однос језика и говора и др.) и помаже изучавању многих конкретних питања лексикологије, граматике и стилистике. Читаоцима се омогућава да сазнају значе-

ње многих речи, њима непознатих или недовољно познатих, са којима се свакодневно срећу на страницама новина и часописа.

Лексикографи одавно траже начин да благовремено бележе нове речи. Они, пре свега, теже да изразе фактичко стање речничког фонда у тренутку појављивања речника, али то није могуће јер се речници раде дуже време. Укратко ће бити наведено где се све налазе забележене нове речи.

1. РЕЧНИЦИ НОВИХ РЕЧИ

У многим земљама се издају речници нових речи који захватају већи или мањи део нових речи. Код нас је објављено само неколико – *Речник нових речи* Јована Ћирилова (два издања, 1982, 1991), истоимени речник Ивана Клајна (1992), *Речник новијих англицизама* (Васић, Прћић, Нејгебауер 2001), прве две свеске *Великог речника нових и незабележених речи* (Оташевић 2004, 2005) и *Речник нових и незабележених речи (сажето издање)* (Оташевић 2009).

2. СПЕЦИЈАЛНИ ЧАСОПИСИ И БИЛТЕНИ

Н. З. Котелова сматра да важан задатак за будућност у оквиру неолошке лексикографије остаје припрема мобилних информацијско-приручних издања – билтена нових речи који ће представљати неологизме невеликог периода и неће имати нормативних циљева. Слично издање ће морати да отвара широк приступ свему новом у језику, укључујући „једнодневне речи”, жаргонизме и различите оказионализме (в. Котелова 1978:25-26).

Први покушај таквог информационог издања је серија *Новое в русской лексике. Словарные материалы*, објављивана у Москви од 1977. године. Овакви билтени су, несумњиво, и нама потребни. Пошто нема довољно ни људи ни средстава, могу се објављивати збирке нових речи које неће бити обрађене тако исцрпно као, на пример, речи у РСАНУ, али ће моћи да послуже као грађа за будуће речнике, нова издања постојећих или њихове допунске томове. Сигурно је да ће те збирке имати вишеструку практичну вредност и током излажења. Пионирску улогу у социјалистичкој Југославији имао је *Вјесников Квиз*, који је више од пет година објављивао *Мали Квизов рјечник*. Његов значај и вредност далеко превазилазе енигматске оквире.

Ажурношћу и високим нивоом представљања лексичког материјала истичу се француски часописи *La Banque des mots* и *La clé des mots*.

3. НОВА ИЗДАЊА РЕЧНИКА

Већина речника настоји да у новом издању осавремени и освежи свој лексички фонд. Наши описни речници се издају веома дуго и нова издања су ретка.

Речници страних речи прилично ажурно осавремењују своју лексику, поготово *Велики речник нових речи и израза* Ивана Клајна и Милана Шипке (2006 и даље).

4. ДОПУНСКИ ТОМОВИ

Време између два издања многотомних описних речника је обично веома дуго па се прибегава издавању допунских томова. Код нас то, засад, није пракса.

5. ДВОЈЕЗИЧНИ РЕЧНИЦИ

Велики двојезични речници садрже одређен број речи које другде нису забележене. Обимнији речници садрже известан број нових интернационализама који се у преводу само гласовно прилагођавају српском језику. Превођењем страних речи састављач речника понекад „уводи” у наш језик нове речи.

6. ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИЦИ

Терминолошка лексика се најбрже развија и број термина далеко превазилази општу лексику. Последњих двадесетак година код нас је публиковано више десетина терминолошких речника који донекле успевају да прате тај брзи развој. Многи термини улазе, или су већ ушли, у општи лексички фонд, а у општим описним речницима нису забележени.

7. АНЕКСНИ РЕЧНИЦИ

Неопходност да се тема специјалног садржаја учини разумљивом широком кругу читалаца присиљава аутора чланка (или редакцију) да, упоредо са објашњењем речи у тексту, објављује анексне речнике. У њих

се не уноси све ново што се у последње време појавило у језику. Обично се објашњава оно за шта се претпоставља да је читаоцима непознато и нејасно. Ту улазе ускоспецијалне речи, егзотизми и неологизми.

8. ПРЕГЛЕДНИ РЕЧНИЦИ

„Прегледни речници” се повремено објављују у новинама и часописима. У њима се, као и у анексним речницима, објашњавају нове и широком кругу читалаца непознате речи. Од анексних се разликују по томе што не морају бити објављени уз неки чланак или тематски блок, и, по правилу, обимнији су од речника уз чланке. *Преводилац* (часопис Удружења научних и стручних преводилаца Србије) повремено објављује различите двојезичне и вишејезичне глосаре нових термина (некада се могу наћи и у оквиру чланка) с којима се и неспецијалисти често срећу („Основни термини из рачунске технике“, „Како да наш политички језик буде у преводу разумљив?“, „Новине у савременој друштвено-политичкој терминологији и фразеологији“ итд.). Због своје релативне „невезаности“ не могу се подвести под анексне речнике.

9. САЈТОВИ

Неколико сајтова садржи спискове речи српског језика са семантичким дефиницијама. Један од њих је štaZnači.com (www.staznaci.com), „Potpuno besplatan online srpski rečnik : definicije i značenje srpskih reči”. Међу обрађеним речима налазе се и неологизми. Предност ових сајтова је што се нова лексика веома једноставно додаје. Није нам познато да ли постоји сајт који садржи искључиво неологизме.

ЛИТЕРАТУРА И РЕЧНИЦИ

Васић, Прћић, Нејгебауер 2001: Vera Vasić, Tvrtko Prćić, Vera Nejgebauer, *Do you speak anglosrpski? : Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad: Zmaj.

Клајн 1992: Иван Клајн: *Речник нових речи*. Нови Сад: Матица српска.

Клајн и Шипка 2006: Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник нових речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.

Котелова 1978: З. Н. Котелова, „Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов“. у: Котелова Н. З. (ур.), *Новые слова и словари новых слов*. Ленинград: Наука, стр. 5–26.

Ожегов 1974: С. И. Ожегов, *Лексикология. Лексикография. Культура речи*. Москва: Высшая школа.

Оташевић 2004: Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи 1*. Београд: Алма.

Оташевић 2005: Ђорђе Оташевић: *Велики речник нових и незабележених речи 2*. Београд: Алма.

Оташевић 2008: Ђорђе Оташевић: *Речник нових и незабележених речи (сажето издање)*. Београд: Алма.

Ћирилов 1982: Јован Ћирилов: *Речник нових речи, израза и значења насталих у српскохрватском језику после другог светског рата*. Београд: Народна књига.

Ћирилов 1991: Јован Ћирилов: *Нови речник нових речи, израза и значења преузетих из других језика или насталих у српскохрватском језику после Другог светског рата*. Београд, 1991.

Текст је донекле измењен и допуњен одељак из монографије *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику : Лингвистички аспект* (Београд: Алма, 2008). Објављујемо га с дозволом аутора.